marketing ploeg

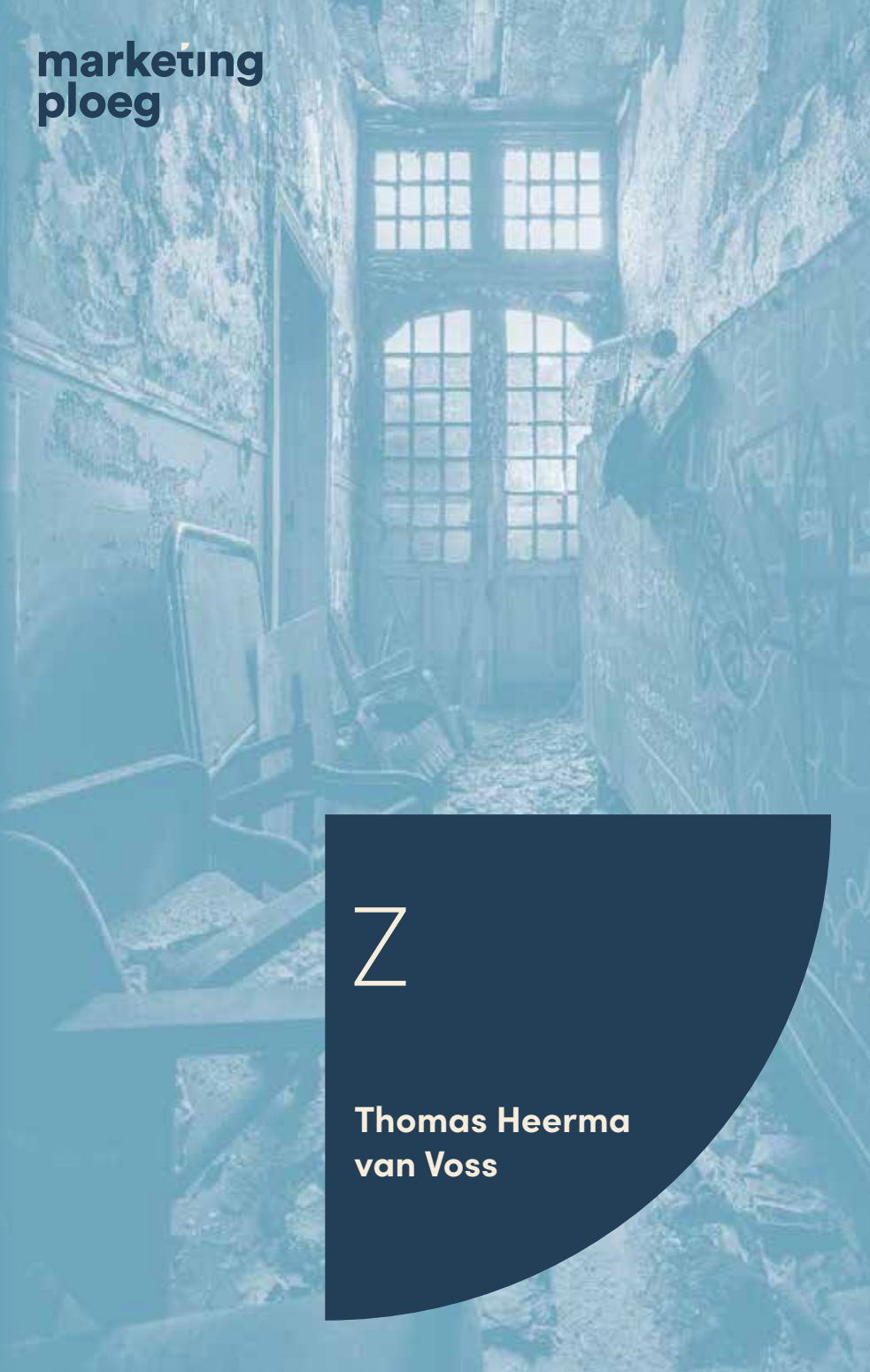

Z

Thomas Heerma van Voss

Z

Thomas Heerma van Voss

Copyright © 2025 Thomas Heerma van Voss

ISBN 978 90 821 5439 9

De Marketingploeg B.V.
Bergse Rechter Rottekade 1
3051 AB Rotterdam
www.marketingploeg.nl

1

Zeb droeg zijn vertrouwde spijkerbroek, zijn haarband en zijn afgetrapte sandalen toen hij zei dat gekte een keuze is. 'Net als discipline. Of verliefdheid. Je kan gevoel altijd bijsturen.'

Zijn blik kreeg iets dromerigs, hij glimlachte. Dat deed hij vaker, alsof hij vrolijk werd van een herinnering die hem overviel en waar anderen geen weet van kregen.

Hij zat aan het hoofd van de eikenhouten tafel in Gouda. Die tafel vulde bijna de hele woonkamer, je moeder vertelde graag over het meubel. 'Toen we hier kwamen wonen, wist ik: Cas en ik moeten een tafel die zo breed is dat we tegenover elkaar tegelijk de krant kunnen openslaan.' Een stuk gelakt hout ter grootte van exact een *Trouw* en een *de Volkskrant* scheidde haar en haar man elke ochtend, al dertig jaar, hun jubileum vierden ze met een weekendje Berlijn.

Ze leunde iets over die tafel heen, het hout kraakte toen ze tegen Zeb zei dat ze in haar praktijk vaak genoeg patiënten zag die overgenomen werden door oncontroleerbare gevoelens. 'Er lopen genoeg mensen rond die niet bestand zijn tegen hun waanzin, die helemaal *niks* kunnen bijsturen. Goed, het is tijd voor kaas. Wie wil er kaas?'

We waren met zijn vijven, die keer, en vrijwel alle avonden die ik in Gouda doorbracht. Meer dan eens dacht ik: jullie zijn met zijn vieren, ik ben de eenling die later is aangeschoven. Pas later ben ik gaan inzien dat daar alleen maar eenlingen zaten, met voor hen borden vol kaas en ander lekkers, beleefd, geïnteresseerd, niet gek omdat niemand daar nog voor gekozen had.

Wat herinner jij je nog van die tijd, van Zeb, van ons?

Mensen vragen ernaar, ik vraag het aan mezelf. Mijn gedachten schieten dan alle kanten op – vissen nadat een kei in het water is gegooid. Op die momenten dringt het pas echt tot me door hoe weinig wij uiteindelijk samen bespraken. En hoe zelden ik de afgelopen maanden iets van me liet horen. Je snapt dat ik daar valide redenen voor heb, toch zou ik het nu anders aanpakken.

Goed, ik was verliefd vijf jaar geleden, laat ik daarmee beginnen. Dit weet je al, maar ik betwijfel of je ooit helemaal doorhad hoezeer die liefde alles overwoekerde. Vanaf het moment dat ik je leerde kennen – bij dat huisfeestje waar ik mee naartoe was gesleept – werden mijn dagen uitsluitend afleiding van mijn contact met jou; tijdverdrijf tot je, vaak net ietsje later dan gehoopt, een bericht had beantwoord, tot ik je weer mocht zien. Met stijgende hartslag fietste ik naar jouw kant van de stad, in hoog tempo langs de eiken bij het winkelcentrum, over de dijk, naar rechts bij bruine kroeg Korsakov. Natuurlijk was ik eerder verliefd geweest, maar de aandacht die ik wilde kreeg ik niet, en de aandacht die ik kreeg wilde ik niet. Met jou voelde alles nieuw, groots – mijn zintuigen werden opgeschud, mijn omgeving leek meer kleur te krijgen dan voorheen. Ik heb je nooit verteld dat ik die eerste weken altijd om de hoek van je huis stopte, achter die lege speeltoestellen in het speeltuintje. Daar wisselde ik vlug mijn inmiddels bezwete T-shirt om voor een schoon exemplaar. Nu ik eraan terugdenk, besef ik dat het niet gezond was, iedere keer die zenuwen, die spanning die mijn lichaam van teen tot kruin kon overnemen, maar daar stond ik toen niet bij stil.

Midden twintig was ik. Een jaar jonger dan jij, een jaar ouder dan Zeb. Ik blikte zelden terug of vooruit, ik dacht nauwelijks na over wat er gebeurde of zou kunnen gaan gebeuren. Er was alleen dat huisfeestje waarop ik met jou in

een zalig gesprek tuimelde en eigenlijk viel er op dat moment al niks meer bij te sturen.

Ik weet nog hoe nerveus ik vijf, zes weken later naast je in de trein zat. We waren op weg naar Gouda om je ouders te ontmoeten. Ik had nog nooit een schoonfamilie gehad – ik werd toegelaten, zo voelde het.

'Mijn broer komt dus ook,' zei jij terwijl weilanden voorbijflitsten. Akkers. Rijtjeshuizen. 'Hij is een beetje een rare einzelgänger, iemand met een gebruiksaanwijzing. Niks van aantrekken.'

Vanaf het station liepen we naar jouw geboortehuis – dat statige pand waaraan links die weelderige tuin vastzat en rechts de dokterspraktijk van je ouders. 'Dus dit is hem,' riep je moeder grijnzend door de gang. Ik had een doosje bonbons meegenomen, dat trilde in mijn handen toen ik het overhandigde.

'Altijd een gok of je geen vieze kersenbonbon te pakken hebt,' zei je vader grijnzend. Je moeder excuseerde zich voor de rommel, hoewel alles opgeruimd oogde. Geordende stapels papier; de stoelen aan tafel strak aangeschoven; een boekenkast met veel reisgidsen.

Opgewekt gaven je ouders me een rondleiding. De huisartsenpraktijk zag eruit als een verlaten filmset. Jouw oude kamer: twee spiegels, veel rood en roze, een raam waaruit je als puber wekelijks stiekem ontsnapte om naar cafés te gaan. De vroegere kamer van Zeb bevond zich op zolder – halters van verschillend gewicht, een kom waarin de ene goudvis de andere achtervolgde, helmen uit een legerdump, een dartbord met een foto van Beatrix bij de bull's eye.

Zeb zelf verscheen pas toen we beneden aan tafel zaten – een kopie van jou die tien centimeter groter was uitgevallen, met ongewassen haar tot aan zijn schouders en gekleed in een flodderig overhemd. Verder: hetzelfde hoge voorhoofd als jij,

de lichte blos op de wangen, dezelfde alerte bruine ogen die alles leken te registreren.

Zebs vingers gingen als een klem om de mijne. Het was onduidelijk of hij van tevoren had geweten dat ik hier zou zijn. Had hij überhaupt enig idee wie ik was, vertelde jij ooit over mij? Hij reageerde in elk geval amper op mijn aanwezigheid, stelde geen vragen, plofte neer, nam grote happen van de vegetarische quiche die je moeder had gemaakt. Waar we het over hadden weet ik niet meer, maar de beelden van het etentje hebben zich in me vastgehaakt.

Dat iedereen automatisch zijn kant op keek. Dat hij hakkelig vertelde over hoe slecht hij tegenwoordig sliep vanwege alle rotzooi die ze in vruchtensap en in thee verwerken. Wie die 'ze' waren lichtte hij niet toe, maar het klonk alsof hij vaker met ze te maken had.

Dat hij zonder enige aankondiging een piepklein perenboompje uit zijn rugzak haalde, als cadeau aan je ouders. Hij had zich, in wat later een zoveelste bevlieging bleek, gestort op het kweken van eigen bomen, vlak bij zijn studentenkamer verderop.

Dat hij halverwege het diner plots naar de andere kant van de woonkamer liep en daar ging pianospelen en luidkeels Shaffy zong, ons aansporend om mee te doen.

Later, tijdens de tien, elf, twaalf avonden die ik in je ouderlijk huis doorbracht, ontdekte ik dat dit een ritueel was. En als Zeb achter de piano plaatsnam, wendde je moeder altijd haar blik af naar de vloer, naar de keurig afgewerkte plinten, een stoffig hoekje dat de schoonmaker niet had opgemerkt. Je vader, op zijn beurt, leek elke keer te schrikken als zijn zoon vol overgave begon met spelen. En jij keek steevast mijn kant op. Verliefd, ja, in het begin althans. Toch school er ook iets anders in je blik, schaamte, verontschuldiging?

Je liep weleens naar Zeb toe wanneer hij in zo'n act zat. Als hij de smaak echt te pakken kreeg ging hij ook

mondharmonica of accordeon spelen. Hij had nooit lessen gevolgd maar het klonk geweldig, zo energiek en opzwepend. Ik volgde jou en het kwam voor dat iedereen bij Zeb ging staan en we gezamenlijk mee neurieden of klapten. Vrolijke flarden; overzichtelijk, huiselijk geluk. Uiteindelijk was het je moeder die het optreden probeerde af te kappen, eerst voorzichtig, daarna feller. 'Kom kinders, het eten wordt koud. Spelen kan altijd nog.'

Zeb kwam dan als laatste terug aan tafel.

Tijdens die eerste avond, en ook dit zou een ritueel blijken, sprak hij in eindeloze bijzinnen over het belang van permafrost, ecosystemen, polycultuur – woorden die ik uit zijn mond leerde kennen. 'Mensen worden ziek gemaakt,' zei hij, en jij knikte, waarna hij vervolgde: 'Nu klink ik meteen heel raar, maar het is *echt* zo. De overheid dient alleen bedrijven en miljonairs, in alles zit tegenwoordig suiker, gezond eten wordt onbetaalbaar duur gemaakt. Dit zijn gewoon de feiten, hè.'

Pal daarop ging hij, nog voor iemand serieus had gereageerd, platte moppen vertellen. Op een weiland hier verderop bevinden zich een kale perenboom, een dode man en een appelboom vol blaadjes, wat klopt er niet? Het hart van de man. Weet je waarom vrouwen net condooms zijn? Ze zitten vaker in je portemonnee dan om je pik.

Ook dit zou hij vaker doen, met altijd een nieuw arsenaal aan soms echt komische moppen. Zeb barstte dan in lachen uit, regelmatig als enige. Ik probeerde af en toe mee te doen, maar dat ging lastig. Hij lachte al voor hij bij het einde van zijn grappen aankwam, waardoor hij de climax snuivend en met haperingen prijsgaf en soms alleen hijzelf begreep wat de grap was.

In ons eerste jaar samen keek ik weleens naar hem en dacht: er klopt iets niet aan die jongen. Zo drammerig en warrig als hij vaak praat, zo weinig bezig met anderen, zoveel minder sociaal dan jij.

Tegelijkertijd had ik meteen een zwak voor hem. Het kon me weinig schelen dat hij maar half leek te luisteren wanneer ik iets zei. Ikzelf had ook moeite om mijn aandacht erbij te houden aan jullie tafel – jullie spraken veel meer dan ik kende uit mijn ouderlijk huis, daar aten we meestal zwijgend voor de televisie. Maar jouw vader kon moeiteloos een halve avond vullen met uitweidingen over anonieme patiënten, hun aanstellerijen en zijn diagnoses. Je moeder was intussen een brok welwillendheid; ze lachte veel (haar voortanden waren een stuk witter dan de rest van haar gebit), ze onthield alles, informeerde braaf naar mijn werk toen ik als programmeur bij de bioscoop begon, en hoe de vakantie van mijn ouders was geweest – allemaal sociale smeerolie.

Maar pas zodra Zeb iets deed, leek de boel werkelijk tot leven te komen.

Dan ging hij onaangekondigd van tafel en begon te basketballen in de gang, dribbelde schaterlachend heen en weer tussen de voordeur en de tuin. Of hij deed na een pianoconcertje een van zijn voortreffelijke *Rembo & Rembo*-imitaties waarbij jij hem bijviel, jullie noemden dingen met plat Rotterdams accent *nnieeenormaal* – en het was heel aanstekelijk, jullie gelach op die momenten, jullie perfect afgestelde timing.

Het volgende moment verkondigde Zeb trots dat hij geen deodorant meer gebruikte: 'Zonder is veel beter voor het milieu en voor mijzelf.'

'Dat kan wel zo zijn, maar het is niet beter voor je directe omgeving,' zei je moeder. 'Dit *moet* jij toch ook ruiken?'

Grijnzend zette je vader een raam open.

Zeb reageerde niet. Wel zei hij: 'Wie heeft zin in een spelletje?' Hij was gek op spelletjes. Eens gingen we op zijn aandringen met zijn allen verstoppertje spelen, waar we ontzettend melig van werden. Ik vond hem in de praktijk, hij zat verstopt achter de tekening van het menselijk lichaam en

hij en ik kregen zo de slappe lach dat de rest wist hoe ver ik uit positie was – en daar kwamen je moeder, je vader en jij aangerend. Buut vrij, kansloos verloren.

Kort daarna, op een zomeravond, voetbalden hij en ik in jullie tuin, met ook jou en je vader, die sowieso vaak over dat gazon rondliep; de grond in Gouda zakte jaarlijks enkele millimeters, een proces dat volgens experts onvermijdelijk was, al probeerde je vader de boel met aarde en bakstenen op te hogen. Maar vooral Zeb staat me daar op die groene vlakte bij, hij had geen techniek en voetbalde zoals hij steeds meer in het leven deed, zonder reserve of remming. Hij benoemde zichzelf tot aanvoerder van de verder niet-bestaande ploeg, rende als een hond achter de bal aan en hakte in op alle ledematen die hij onderweg tegenkwam – een grasmaaier die geen sprietje wilde overlaten.

Meermaals struikelde hij. Daarna stond hij op met de woorden die ik nog steeds geregeld hoor nagalmen: 'Niks aan de hand, we gaan door. Pijn is alleen maar goed.'

Heb ik je eigenlijk ooit duidelijk gemaakt hoe fijn ik die begintijd vond? Volgens mij niet. Maar ik hield echt van onze uitdijende uren samen, van alle seks en de wandelingetjes tussendoor, van het eindeloze nachtelijke bellen wanneer we afgezonderd sliepen – en ik hield van jouw familie, van de huiselijke chaos in Gouda en mijn plek daar op de eerste rij, ik hield van degene die ik bij jullie was.

Inmiddels ben jij alweer ruim een jaar weg uit deze studio. Het is zeven maanden plus drie weken geleden sinds we elkaar voor het laatst spraken, dat heb ik nagezocht. Je berichten van vorige maand heb ik ontvangen. Maar het lukte me niet om te reageren – onbegrip vermomd als trots, trots vermomd als onverschilligheid. Om je vraag met vertraging te beantwoorden: ja, het gaat oké met me. Echt. Ik kan de huur in mijn eentje betalen. Ik heb extra uren bij de bios geregeld,

voor dit najaar mag ik twee specials bedenken. En je gelooft het vast niet, maar ik heb de gordijnen in het nisje eindelijk opgehangen. De gangkast is geverfd. Gisteren kwam Kees spontaan langs met roti, hij wilde me opvrolijken en we keken een film, een Italiaans drama dat jij sowieso te voorspelbaar had gevonden.

In de tussentijd zag ik je wel, wanneer mijn telefoon opgewekte fotoherinneringen opdrong, afgelopen week natuurlijk op de uitgelekte filmpjes, en ik schreef je berichten die nog steeds onverstuurd in mijn conceptmails staan. Maar de woorden lijken zeker nu onvolledig. Bijzaken, zijpaden. Wat wilde ik *precies* zeggen? Raar blijft het: vier jaar spraken we elkaar dagelijks, en toch voelt het alsof we sommige onderwerpen negeerden; over Zeb hadden we het slechts vluchtig – dat hij weer iets merkwaardigs had geroepen, of hij bij een komende verjaardag aanwezig zou zijn. Hoe kan het toch dat iemand die zoveel invloed had op jouw familie en ook op ons tweeën zo afwezig was in onze gesprekken?

Veranderingen zijn haast onmogelijk om te zien wanneer je ergens bovenop leeft – zoals je de wolken niet van kleur ziet veranderen wanneer je steeds naar de lucht kijkt. Pas de afgelopen maanden begin ik te vatten wat er in jullie gezin geleidelijk verschoof. Laat ik zoveel mogelijk de chronologische volgorde aanhouden, iets van structuur aan alle fragmenten en snippers proberen te geven. Eén zo'n moment uit ons begin dat ongeschonden helder in mijn hoofd ronddoolt: onze eerste kerstmis samen. Ook mijn ouders werden toen uitgenodigd in Gouda. Dat was jouw initiatief – een zeldzame poging onze families te laten mengen.

Daar zaten we, met zijn zevenen aan die keurig gedekte tafel; het porseleinen servies en een melkwit tafellaken waren tevoorschijn gehaald, er werd gekletst over de naderende oudejaarsconference en hoe die héérlijke erwtensoep precies bereid was. Zeb zat rustig aan de hoek van de tafel, zijn

moppen of uiteenzettingen bleven achterwege, zeker voor zijn doen zei hij weinig.

Maar die tweeënhalf uur waren voor hem genoeg om, achteraf tegen mij, de conclusie te trekken waar een therapeut acht jaar wroeten en peuren voor nodig had gehad: 'Jouw vader is hartstikke depressief.'

Jij pakte op dat moment mijn hand vast, aaide over de kootjes. Ik dacht dat je me wilde troosten, maar waarschijnlijk wilde je op dat moment vooral zelf getroost worden.

Zeb tikte tegen zijn slaap, tegen een klonterige haarsliert die half over zijn voorhoofd viel. 'Echt waar,' zei hij. 'Het is bij hem allemaal heel zwart daarbinnen.'

'Welnee,' zei ik snel. Inmiddels denk ik: iets te snel. Ik had natuurlijk moeten vragen: wat bedoel je daarmee, is het in jouw hoofd zwart? Of heb je het idee dat je dingen eigenlijk als enige helder ziet?

In de loop van ons tweede jaar werd zijn toon serieuzer. Eerst nog via bijzinnen en omwegen, daarna met soms wat zoekende, soms juist ronkende uiteenzettingen.

'Waarop wachten we?' zei hij op een avond in Gouda, niet lang na een nieuw ongevraagd Shaffy-concert; je vader had pannenkoeken gebakken, je moeder vroeg of hij niet te veel melk in het beslag had gedaan. 'Het kapitalisme vreet alles op, mensen veranderen in telefoonverslaafde zombies,' zei Zeb. 'Waarom vallen we met deze familie niet het hoofdkantoor van Shell binnen?'

Ook hierbij: het ene moment de overtuiging met een zonderling aan tafel te zitten – het andere moment het besef dat hij gelijk had en zich knap genoeg nooit schikte in veilig gekeuvel, iets wilde doen tegen wat hij zag misgaan.

Vlak daarna schreef hij, zonder iemand daar van tevoren over te vertellen, onontkoombaar groot op een Utrechtse Starbucks: *DEZE KOFFIE IS NIET ALLEEN RANZIG, DIT*

BEDRIJF STEUNT OORLOGEN WERELDWIJD. Tevreden liet hij ons foto's van de bekladde winkelruit zien.

'Zoiets werkt averechts,' zei je moeder. 'Je kan beter inhoudelijke discussies aangaan.'

Je vader knikte afgeleid met haar mee.

'Het stadium van overleggen over zulke dingen is voorbij,' zei Zeb. Zijn stem zakte een octaaf, hij liet een stilte vallen die duidelijk een komma was, hij wilde verder praten. 'Kom op, we zien allemaal in dat de politiek tekortschiet, dat veel systemen van deze wereld kapot zijn. Het raarste blijft dat zoveel mensen *niks* doen terwijl ze weten wat er misgaat. Waarom die lethargie, waarom forceren we niet meer? We zijn te verwend met zijn allen. En ik heb niks beschadigd, hè. Ik gebruikte niet eens watervaste inkt.'

Jij knikte met zijn woorden mee. Wonderlijk toch hoe dat werkt: veel van de afgelopen jaren is allang opzij geduwd door nieuwe herinneringen, mijn geheugen springt op zwart als ik moet bedenken wat ik vorig weekend at, maar ik zie nog heel levendig hoe we daar zaten. Ik bekeek je moeders gezicht, de kleine donzen haartjes boven haar mond, het raster van rimpels rond haar verbaasde ogen. En vooral bekeek ik Zeb en jou. De aandacht waarmee jij zijn woorden volgde. De flikkering in zijn blik.

Ikzelf was vaak al nerveus als ik collega's in de bioscoop moest overtuigen: in die tijd kreeg ik de eindverantwoordelijkheid over alle speelfilms, ik richtte me niet alleen op grote distributeurs, maar ook juist op kleine, onbekende titels, die ik zelden zo overtuigend aanprees als ik wilde. Zou ik ooit zoveel durven als Zeb?

Ergens in diezelfde tijd liftte hij naar Roemenië. Een oerbos ging gekapt worden. Bij wijze van protest bond hij zich met drie kettingen aan een boom vast, de actie haalde het *RTL Nieuws*. Een cameraman vroeg hem wat hij daar deed, hij begon aan een uiteenzetting die ik aan tafel in Gouda

al eens had gehoord, zo uitgebreid dat hij halverwege werd weggesneden, terug naar de studio, een joviale presentator die licht snerend zei 'en dan nu nieuws over *mensen*,' gevolgd door een item over het stijgende aantal klimaatvluchtelingen.

Twee vrienden stuurden mij een bericht: *Holy fuck, volgens mij zit Liza's broer in een Roemeens oerbos???* Zijn uiterlijk had jullie familieband prijsgegeven. In jouw vriendengroep ging het filmpje eindeloos rond, met de verbaasde, soms lacherige bewondering die ik ook voelde.

Je vertelde eens dat je moeder Zeb op zijn twaalfde Ritalin had toegestopt, omdat hij zich zo slecht kon concentreren. Op zijn zestiende schijnt hij 's nachts een keer in de tuin te hebben gezeten met *The Art of War* – een van zijn kortstondige obsessies – toen er twee inbrekers verschenen. Ik weet niet zeker of jij me dit zei of Zeb zelf, heel misschien heb ik het gefantaseerd, maar hij vroeg heel rustig: 'Kan ik ergens mee helpen?' Hij bood koffie aan, verscheen uiteindelijk met drie glazen bier, maar toen waren de inbrekers al verward vertrokken, via het hek waarover ze zo-even stiekem naar binnen waren geglipt.

Op zijn achttiende meldde Zeb zich aan voor het leger, maar zijn hartslag bleek te laag. Sindsdien deed hij klusjes voor biologische supermarkten, voor kringloopwinkels, voor duurzame energiebedrijven. Nooit werkte hij ergens lang. Wanneer hij een bijbaantje ter sprake bracht was dat steevast in de verleden tijd.

Ergens in ons tweede jaar samen ging ik met je familie mee op een vijfdaagse fietstocht door het Zwarte Woud. Je ouders betaalden alles en hadden voor in de dokterspraktijk *waarnemers* geregeld, een woord dat je moeder enigszins plechtig uitsprak.

Ondanks de soms winderige hoosbuien droeg Zeb in die Duitse bosbergen permanent een korte broek en fietste hij op

zijn sandalen. Hij had geen bagage bij zich. 'Zo voel ik me vrijer.' Tijdens onze plaspauzes gebruikte hij champignons om zijn hemd mee te wassen, hij ving kikkers die hij na een paar minuten vrijliet. Meer dan eens verdween hij tussen takken en bladeren door, waarna hij een kwartier later opdook uit een doornenstruik. Je moeder wees dan geschrokken op zijn bebloede knieën of de krasjes op zijn arm, bood aan hem te verzorgen. Hij antwoordde met een ferm hoofdschudden. 'Dit moet ik aan kunnen,' zei hij met onverstoorbare blik. Hij hield zijn handen omhoog, die gevuld waren met zojuist geplukte bramen en bessen. 'Wie wil iets onbewerkts proeven?'

We keken die dagen dezelfde kant uit, maar Zeb zag veel meer dan ik. Hij wist precies welke vruchten giftig waren, wees aangedaan naar bladeren waaraan je kon aflezen dat de planten te weinig water hadden gekregen.

Tegen het einde van de vakantie ging Zeb voor iedereen koken. Uren was hij bezig, niemand mocht de keuken binnen komen. Wij zaten in de tuin van de villa die je moeder van tevoren had geboekt, met uitzicht over een weidse vallei, glooiende velden, veel groen. De zon ging onder, we dronken witte wijn, je moeder mompelde dat het wel erg lang duurde, je vader stemde mompelend met haar in. 'Wat spookt onze jongen toch allemaal uit?'

Ten slotte verscheen Zeb met twee volle dienbladen. 'Ik presenteer u: een driegangendiner van gelegenheidsrestaurant Buitenleven.' De deksels gingen van de pannen, er kwam een risotto met kastanje tevoorschijn, brandnetelsoep, pesto gemaakt van hazelnoot. Vrijwel alle ingrediënten had hij onderweg verzameld.

'Geweldig,' riep je moeder nog voor ze een hap had genomen. 'We kunnen dit de rest van ons leven blijven doen, hè, zulke familievakanties. Samen.'

Het was indrukwekkend wat hij allemaal had bedacht, hoe goed deze half geïmproviseerde maaltijd smaakte. Maar

vreemd genoeg viel Zeb na zijn glorieuze entree vrijwel direct stil, er sluimerde een spanning die ik niet begreep: stoorde hij zich aan het gejubel van jullie moeder? Stelde het eten hemzelf teleur, vond hij dat hij nog meer uit de ingrediënten had moeten halen, dat hij iets anders zou moeten doen dan nog met zijn ouders op reis gaan? 'Je bent net die gast uit *Into the Wild*,' zei ik, vooral om het zwijgen te doorbreken. 'Als die hoofdpersoon helemaal zelfstandig…'

'I think careers are a 20th century invention and I don't want one,' onderbrak hij me, ineens opgeleefd, zijn wijsvinger schoot omhoog, en door zijn intonatie begreep ik dat dit een citaat was. *'When you want something in life, you just gotta reach out and…'*

Hij keek naar jou, jij twijfelde niet en vulde aan: '*… grab it. And… happiness is only real when shared.*'

Bij die laatste woorden viel Zeb jou weer bij, jullie spraken ze in koor uit. Blijkbaar hadden jullie die film eindeloos vaak gezien. Je ouders lachten, ook zij hadden levendige herinneringen aan *Into the Wild* en vooral aan jullie samen voor de tv.

'Maar ze keken nooit mee,' zei jij 's avonds in bed. 'Altijd bezig met de praktijk, met elkaar, met kranten, met bullshit. Zeker naar Zeb keken ze niet om. Ik maak me zorgen om hem.'

De volgende ochtend was hij weg toen wij wakker werden. *ff hardlopen*, vermeldde een afgescheurd stukje wc-papier op tafel. Krasserig handschrift. De letters 'hard' waren onderstreept. Zeb gaf geen tijdsindicatie en had geen telefoon bij zich, we dienden gewoon te wachten tot hij terugkwam, dan pas konden wij ergens naartoe.

Zo ging het meestal tijdens die vakantie, elke ochtend moest hij van zichzelf hardlopen. Ook volgde hij tussen de fietstochten door een trainingsschema dat hij online had gevonden. 'Ik moet fit worden,' zei hij, zonder toe te lichten

waarvoor precies. Hij trok zich op aan boomstammen, lag als een plank op zijn ellebogen naast een ravijn, deed push-ups waarbij hij zichzelf steeds ferm afzette op ondergronden van scheve keien of puntige takken, en tussendoor klapte hij dan vlug in zijn handen. Ik deed weleens mee, maar het klappen sloeg ik over, ik was bang dat ik dan ten overstaan van jullie te traag zou zijn, dat mijn hoofd op de stenen zou kletteren, barst, bloed, gêne. Altijd stopte ik eerder dan Zeb – en door mijn afhaken leek hij aangemoedigd te worden. Hij schold zichzelf mompelend uit als hij het door hemzelf verlangde aantal niet haalde.

Waar eindigt bezorgdheid en begint paniek? Wanneer wordt toekijken een vorm van nalatigheid, van schuld misschien wel?

Als ik denk aan die vier jaar dat ik jou van dichtbij meemaakte, dat ik Zeb zag, vermoed ik dat ik te veel heb aanschouwd. Zoals ik in de bios voortdurend screeners bekeek van films die ik mogelijk wilde programmeren. Ik zat keurig op mijn plek, ik hield goed in de gaten wat mensen zeiden en hoe ze zich gedroegen, maar wellicht ging mijn aandacht naar de verkeerde zaken – te veel details, te weinig hoofdlijn. 'Alles oké?' vroeg ik jou geregeld, dat deed ik al vanaf het begin maar gaandeweg steeds meer. 'Zit je lekker? Is er iets? Heb je genoeg gegeten?'

Zulke vragen vond je in eerste instantie vooral lief – tekenen van interesse. Maar geleidelijk jutte mijn aandacht je op. 'Zit niet zo op me te letten,' zei je eens terwijl je thee stond te zetten. Ik weet dat vooral nog omdat ik je vanaf de bank bekeek en probeerde je humeur te peilen, en ik moest aan mezelf bekennen: ik heb eigenlijk geen idee wat haar bezighoudt, of ze verdrietig is of moe, in hoeverre ze nog samenvalt met de persoon die ik op die scheefgezakte etage leerde kennen. Het leven is natuurlijk niet één geheel,

het bestaat uit een opeenvolging van kleinere levens en losse karakters, soms nauwelijks van elkaar te onderscheiden, soms compleet verschillend. 'Ja-a-a, ik houd ook van jou,' zei je op zeker moment, 'dat hoef je niet steeds te checken.'

Na ruim twee jaar gingen we op mijn initiatief samenwonen. Achteraf gezien was dat meer een poging om het vanzelfsprekende begin terug te halen dan een blijk van groot verlangen – maar wat was ik alsnog opgewekt terwijl we onze huishoudens samenvoegden. Jij had gelijk toen je meermaals je eigen spullen verkoos boven mijn studentikoze inboedel. Mijn *Pulp Fiction*–poster, mijn incomplete servies, de wiebelige stoelen die nog uit mijn vaders ouderlijk huis kwamen: alles belandde bij de kringloop.

Je ouders kochten een mooie tafel voor ons, smaller dan die in Gouda, maar wij lazen toch zelden papieren kranten. Zeb hielp met het houten gevaarte naar binnen takelen; hij wist precies hoe dat moest, wierp achteloos een touw om de tafel heen, legde knopen. Ik pakte het touw ook maar vast, jij had je boven opgesteld met je ouders, jullie trokken, je moeder dirigeerde, je vader zette kracht, ik voelde het touw langs mijn handen schuren.

Langslopende toeristen stopten om filmpjes van het tafereel te maken. Toen de tafel eenmaal ons appartement op tweehoog bereikt had, begonnen ze te applaudisseren, zoals jij je vast herinnert. Alsof ze toejuichten dat we gingen samenwonen, dat wij dit als familie zo gezamenlijk deden.

Het is nu half één 's nachts. Je weet hoe mooi het hier kan zijn tijdens heldere winternachten. De eik is kaal, waardoor ik goed zicht heb over onze straat. Amper mensen. Geen verkeer. Vanaf de bank zie ik hoe een bruine duif telkens 's ochtends wegglipt, uit een kier tussen dakpannen aan de overkant door, en 's middags komt teruggevlogen met gevangen takjes en eten. Een kalmerend tafereel. Maar ik ben bang, Liza. Dat

ik te weinig heb bijgestuurd, dat ik nog maanden afwachtend voor het raam zal blijven zitten, zoals ik hier soms zat toen wij nog samen waren – jij was altijd drukker dan ik, je werd weleens bevangen door stuiptrekkingen van energie die me aan Zeb deden denken, zeker toen we net samenwoonden en je voortdurend nieuwe plannetjes maakte.

Niet eens zo lang daarvoor was je begonnen als *product owner* bij de Rabobank, een baan waar je binnen twee weken mee stopte. Je wilde olijven gaan plukken in Griekenland, wetenschapsfilosofie studeren, met z'n tweeën verhuizen naar Costa Rica, een cursus volgen over de geschiedenis van immigratie, samen het land door reizen in onze eigen biologische foodtruck. Ik geloof dat jij me vaak weinig ontvankelijk vond reageren, ik zei dan: 'Is dat wel een goed idee?', 'Weet je het zeker?' – vaste zinnetjes, geërfd van mijn vader. Maar wat je aan me zag als je een nieuw toekomstplan deelde, was geen ergernis of aarzeling. Het was eerder verwarring: dat zo'n idee, zonder verkennende eerste gedachtes of inleidende gesprekjes, ineens voluit bestond. Je leek je enthousiasme nooit geleidelijk op te bouwen. Je sprak niet in mogelijkheden, maar in mededelingen. En het afbouwen ging evenmin geleidelijk: zodra er iets van aarzeling ontstond, en nog voordat je je fantasie enigszins had geconcretiseerd, versprong je aandacht al naar een volgend idee, een nieuwe mogelijke afslag.

Ik weet niet wat je op die momenten voelde. Daar vroeg ik wel naar, en jij antwoordde dan beleefd wat voor foodtruck je wilde kopen of iets over het meditatieve effect van olijven plukken. Alleen betwijfel ik of je helemaal door had hoe wazig je binnenwereld alsnog bleef – je zei feitelijk wat je van plan was, maar hield je verder op de vlakte. Je noemde geen motivaties of gevoelens en ik kon ze zelden peilen, dat kan ik nog steeds niet. Ik tast naar de afgelopen jaren zoals iemand die door een huis loopt waar de stroom is uitgevallen,

geconcentreerd en zonder grip.

Terugkijkend hebben veel momenten iets onvermijdelijks, simpelweg omdat ze niet anders zijn gegaan. Maar dat slaat nergens op, dingen hadden op veel verschillende manieren kunnen verlopen, ze bewogen niet eenduidig één kant op. Jij had ook andere dingen kunnen doen, op heel veel ogenblikken, dat konden we allemaal.

Gouda, kort na onze verhuizing. Hand in hand liepen we van het station naar je ouderlijk huis. Het was een grijze maar warme ochtend, met plakkerige hitte die in de lucht bleef hangen. Je moeder kibbelde al weken met Zeb. Jij had me hun berichten laten lezen, uit de gezins-appgroep waar ik nooit onderdeel van werd. Hij zag weinig in haar plannen voor een zogeheten *familiedag*. 'Al die ooms en tantes zijn vreemdelingen voor me, kunnen we dan in ieder geval iets gaan *doen* in plaats van de hele avond aan tafel zitten?' Zij bleef aandringen, en nu was het moment daar: iedereen zou samenkomen.

'Hallo kinders, zo fijn dat jullie er zijn!' Je moeder straalde in de deuropening. Even meende ik dat ze de moed er krampachtig in probeerde te houden, maar iedereen bleek in verbazingwekkend vrolijke stemming te zijn. Je vader stond fluitend thee te zetten; Zeb glimlachte naar ons terwijl hij piano zat te spelen. Van zijn tegenzin of van enig verzet was niets meer te merken. Verward keek ik jouw kant op, vanwaar opeens dit goede humeur? Niemand was dronken, wat was er veranderd? Waarom lukte het me zo slecht om te peilen wat er in al jullie hoofden gebeurde?

Ook de ooms en tantes en neefjes en nichtjes die vervolgens in je ouderlijk huis verschenen, waren in opperbeste stemming. Een grote bedrijvigheid maakte zich van de kamers meester, praten, koken, drinken, lachen, er renden wat jonge kinderen rond. Je weet vast nog hoe uitgelaten je moeder was terwijl ze

de tafel dekte, die voor de gelegenheid werd geflankeerd door een paar omgedraaide kratten en een gedekte massagetafel uit de praktijk. Je vader zette *Kind of Blue* op en humde mee met Miles Davis' trompet; Zeb bewoog zijn hoofd op de muziek, zijn lange haar stuiterde tegen zijn bevlekte haarband. Hij tilde stoelen de woonkamer in en hing slingers op, en op zijn herhaalde aandringen gingen we nog voor het toetje allemaal *weerwolven*, een spel dat ik via jou had leren kennen.

De hele familie in een kring, ik zie jullie nog zitten – dus zo voelde het om onderdeel van een hecht gezelschap te zijn. Iedereen kreeg een kaartje met zijn persoonlijke rol; via gesprekken moesten we de weerwolven in ons midden opsporen. Het was geweldig: iedereen stortte zich op het spel alsof we hierom waren samengekomen. Mijn strategie was kalm blijven, geen ongewenste aandacht trekken, maar jij en Zeb leken juist bevangen door een zeldzame gretigheid. Jij hield pleidooien over wie waarom een wolf kon zijn, je armen schoten heen en weer, ik voelde mijn hart driftig kloppen en dacht: ja, zo ken ik je weer, het is goed dat we zijn gaan samenwonen, hier ben ik toen op dat huisfeestje voor gevallen. Deze scherpte. Het geen genoegen nemen met halve aandacht of plichtmatige rituelen, maar ergens het maximale uit willen halen.

Buiten begon het te regenen, een tokkelend geluid boven op de huisartsenpraktijk, wind die aan de ramen trok – geluiden die Zeb moeiteloos overstemde. Aandoenlijk ging hij tegen jou in, hij verkondigde dat dit eigenlijk een politieke discussie was: 'Durgerdam wordt overgenomen door vreemde entiteiten, namelijk de weerwolven, en die moeten we tactisch uitroeien.' Hij trok gespeeld ernstig een wenkbrauw op en bijna al zijn zinnen landden keurig op hun pootjes. In de kamer werd veel gegrinnikt om jullie ernst. Ook door mij. Jullie discussieerden uitgebreid verder: gedroeg jullie vader zich niet verdacht stil, kraakte de stoel van dat neefje daar

achterin zodra alle burgers moesten slapen en betekende dat wellicht dat hij een weerwolf was, en waarom zei ik eigenlijk zo weinig?

Ineens keek iedereen mijn kant uit. Ik verdedigde mezelf enigszins lacherig maar overtuigend, en slaagde erin om een nietsvermoedende tante te verdenken. Maar toen iedereen weer zijn ogen had gesloten en in het spel dus een volgende ochtend aanbrak, bleek ik alsnog aangewezen te zijn – ik was het volgende slachtoffer. Het kon me weinig schelen. Uiteindelijk wonnen Zeb en jij. Tot mijn verbijstering bleken jullie de weerwolven te zijn. Juichend gaven jullie elkaar highfives en na afloop ging het praten onvermoeibaar verder. Zeb had hele theorieën over wat het spel zo interessant maakte. 'Een Russische student heeft bewezen dat de weerwolven altijd in het voordeel zijn omdat ze meer weten. Heel goed uitgewerkt, echt zoiets wat je nooit in de mainstream kranten leest, ik stuur jullie een linkje. Dit is de essentie: een goed geïnformeerde minderheid wint het altijd van een minder goed geïnformeerde meerderheid.'

Opnieuw werd er gelachen, opnieuw deed ik mee.

Het was een van mijn beste avonden daar in Gouda, een van mijn beste avonden met jou ook. Alles verliep zo eensgezind vrolijk, we bleven tot het nacht werd, dronken liepen we naar de laatste trein. De hele stad leek schoongespoeld door de regen en alles rook fris, de bomen, de auto's, de glimmende straten.

Eenmaal thuis in bed vlijde jij je slaperig tegen me aan, je benen raakten verstrengeld met de mijne, je vingers waren zacht terwijl je over mijn buik aaide en je wurmde je onder mijn arm, tegen mijn schouder.

'Godzijdank,' zei je. 'We *kunnen* het wel, een normaal gezin zijn. Het werkt, die haloperidol die mama aan Zeb heeft gegeven.'

Het werd lente, het werd zomer – alles kreeg kleur, de straten vulden zich en de stad ging zweten. Wie waren wij toen, wat deden we? Door het samenwonen ontwikkelden we nieuwe rituelen: in het weekend wandelden we naar de markt, tijdens hittegolven sprongen we van de steiger in Oost, we hadden een groot bed gekocht waar we graag in lagen. Ik weet dat de afstand intussen onderhuids verder groeide, maar soms vlamde onze verliefdheid plots op. Alsof er een raam openging en een vlaag zuurstof naar binnen waaide – jij hield nog van degene die je met mij was, in elk geval zo nu en dan. Toch?

Soms kwam ik thuis en had je de inrichting van onze studio omgegooid: 'Gezelliger zo.' De bank was gedraaid, de pannen waren van plaats gewisseld, de kledingkast stond aan de andere kant van ons bed. Maar ook dat gebeurde allemaal gemoedelijk, je lachte veel en ik protesteerde amper, dat werd steeds duidelijker onze rolverdeling: jij de opgewekte aanjager, ik de beheerste tegenhanger. Of vind je me te positief, zie ik essentiële zaken over het hoofd?

Je raakte weleens uit het niks geïrriteerd, dan vond je me te zwijgzaam, te weinig ondernemend – maar dat was toch vooral gepriegel op de vierkante centimeter, ruzietjes waarbij je zowel de initiator als de vredestichter was. Jaloersmakend makkelijk kon je elk gevit van je afschudden, ik was dan nog uren van slag en jij zat alweer nieuwe plannen te maken. Je wilde jezelf leren programmeren om het internet beter te begrijpen, zei je op een avond toen ik al half sliep. Je wilde een boulderhal oprichten in Gouda en meubels maken van dode bomen, want daar had Zeb je zo aanstekelijk over verteld. Meestal knikte ik, ik wilde je niet ontmoedigen maar me evenmin hechten aan iets wat toch snel zou verdampen. Misschien wilde ik vooral niet helemaal tot me laten doordringen dat ik in jouw plannen steeds minder voorkwam.

Op den duur lag je soms uren wakker. Ik voelde je naast me in bed draaien en trappen. 's Nachts liep je door onze studio

alsof je een dierbaar sieraad was kwijtgeraakt. Een enkele keer daalde je af in YouTube-werelden over Amerikaanse presidentsverkiezingen of over ons vastgelopen zorgsysteem, en dan kwam je pas na een dag of twee, drie weer volledig tevoorschijn. 'Zeb stuurde me een docu door over de werking van een schaduwregering, en het was echt veel genuanceerder dan ik vreesde.' Je keek als iemand die belangrijk nieuws heeft ontvangen dat nog geheim moet blijven. 'En ja, ik zie je fronsen,' zei je, 'ik weet dat je sceptisch bent over zulke zaken, er valt inderdaad genoeg tegen in te brengen. Maar ik wil blijven volgen wat Zeb meekrijgt, en hem altijd blijven uitnodigen. Anders verliezen we hem serieus uit het oog.'

Je achtentwintigste verjaardag vierde je met een groepje vrienden in de Ardennen. Je had een voormalige boerderij afgehuurd die werd aangeprezen als *luxury resort in the heart of nature:* zes slaapkamers, weids uitzicht over glooiende heuvels, een keuken zo groot dat er een hele schoolklas in paste. Je ouders waren niet welkom. Zeb wel. Voordat de eerste gast arriveerde, was je geconcentreerd bezig met het klaarzetten van schalen en borden, de wijnglazen moesten gepoetst, lagen de servetten wel recht?

'Het komt goed, en je ziet er heel mooi uit,' zei ik. Ik meende het. Je droeg een felroze broekpak en deed alles met jaloersmakende toewijding.

'Helemaal niet, maar bedankt,' antwoordde jij. 'Dat zeg je alleen omdat ik de hele nacht wakker lag.'

Je vrienden verschenen, acht of negen vriendelijke types die me keurig vroegen hoe het ging en zowaar luisterden naar mijn antwoord. Tegelijkertijd bleef er altijd afstand tussen hen en mij hangen, we kwamen nooit los van de beleefdheden, dat moet jij ook hebben gemerkt. Dienbladen gingen rond, veel drank, veel hapjes, we speelden een ingewikkeld nieuw bordspel dat niet op gang kwam en 's avonds werd er gedanst, vooral door jou. Je vloog je vrienden in de armen, stapte

vervolgens op mij af, ik rook een walm van knoflook en alcohol en kuste je in je nek, en jij zei met die overtuiging die jouw stem onverhoeds kon krijgen: 'I love you, nooit vergeten. Wat er ook gebeurt.'

En ik van jou, Liza, heel veel. Na een tijdje vroeg ik: 'Komt Zeb nog?'

'Die heeft weer niks laten weten,' zei jij. 'De vorige keer was hij drie uur te vroeg, met als cadeau dat rare psychiatrisch kwartetspel. Dit jaar… geen idee. Volgens mij zondert hij zich steeds meer af.'

De volgende ochtend, toen wij gezamenlijk zaten te ontbijten, verscheen er een voertuig in de tuin. Het leek een kleine raket die vlak voor lancering was omgevallen. Pas toen ik beter keek, zag ik dat er aan de onderkant van dit witgrijze metalen gevaarte wieltjes zaten: het was een opgevoerde ligfiets. Aan de bovenkant stak een hoofd uit, door de lange haren vrijwel geheel onzichtbaar.

Iedereen moest lachen. Ik grijnsde, het was een aandoenlijk beeld, en het voelde alsof de verjaardag nu pas werkelijk kon beginnen. 'Typisch, zo'n entree,' zei iemand, en een van je beste vrienden voegde daaraan toe: 'Wat een *legend* is hij toch.'

Zeb duwde zichzelf uit de fiets omhoog, liep in een rechte lijn naar binnen, naar jou toe. Een penetrante walm vulde het huisje, jij leek er geen last van te hebben en omhelsde hem stevig. 'Hallo allemaal,' zei hij tegen de andere aanwezigen – verlegen, onhandig. Een leerling die niet durft te beginnen aan zijn spreekbeurt.

'Zeb, mooi dat je er toch bent,' zei ik, en het stoorde me dat ik nooit iets beters tegen hem te zeggen had. Ik betwijfelde of hij me expres negeerde of gewoonweg niet hoorde.

Staand naast de ontbijttafel verklaarde hij stamelend waarom hij te laat was: hij had op de valreep besloten toch niet met de trein te gaan maar zijn zelfgemaakte ligfiets te

gebruiken. Dus was hij de hele nacht onderweg geweest. Halverwege zijn tocht, vanochtend in een Vlaams bospaadje, was hij kort gestopt. 'Ik zag dit liggen.' Hij wachtte niet af, opende zijn rugzak en haalde zijn buit tevoorschijn. Het beest had ongeveer de grootte van een voetbal. Een blauw hoofd met rood rondom de ogen, een prachtig verendek in bruinoranje met zwarte en witte vlekjes. De fazant zag er meer slapend dan dood uit. Nergens wonden, nergens bloed. 'Hij moet overreden zijn. Sneu, hè? Vreselijk. Ik dacht meteen: zo'n dier mag niet voor niets zijn gestorven.'

Met zijn vrije hand trok hij een stanleymes uit zijn jaszak. Ik voelde de schrik bij een paar van je vrienden, bij mezelf. Zeb leek dat niet te registreren, stapte terug naar buiten; door de ramen konden we hem zien. Enkele meters verderop, in het gras, legde hij het dier neer en boog zich eroverheen alsof hij begon met een gebed.

Eerst plukte hij de veren eraf, die hij netjes bij elkaar legde. Toen zette hij het stanleymes in het vlees, er kwamen meteen vliegen op af die hij wegsloeg zonder zijn blik van de fazant af te wenden. Heel secuur sneed hij, hij wist precies wat hem te doen stond, welke delen eetbaar waren.

Nu lachte niemand. Een basisschoolvriendin van je begon kotsgeluiden te maken. Dat had ze niet gedurfd toen Zeb nog binnen stond. 'Gatver,' zei een andere vriend, kauwend op zijn ei. Ik knikte, maar wat ik aanschouwde was eigenlijk vrij liefdevol.

Zeb maakte een vuurtje van rondslingerende takken en een oude *NRC Handelsblad*. Hij roosterde de pootjes, de stukken dij, die even later in stukjes op een schaal rondgingen. Alleen jij nam een hapje – uit beleefdheid, nam ik aan. Ikzelf at niks. Zelfs niet toen hij een tweede rondje maakte en verbaasd riep: 'Maar dit beest was al dood, hè. Anders zou het vlees wegrotten, nu is het echt nog goed, gezond, veel beter dan die plakken worst die jullie op zitten te schransen.'

Iedereen bleef het aanbod afwijzen, al zou ik nu heel graag instemmend reageren, alsnog van die fazant proeven, vragen wat Zeb zag en dacht, wat hij en ook jij proefde bij al die stukjes verhitte dood.

Er is een moment geweest en ik heb het gemist, achteraf kan ik alleen zeggen: ooit waren dingen werkelijk anders. Onschuldiger.

Het effect van de haloperidol nam zo snel af dat de vraag rees of het middel überhaupt had gewerkt. Zeb klaagde over bijwerkingen, snijdende hoofdpijn, opspelende agressie, nachtelijke hallucinaties – hij wilde zijn lichaam niet langer 'vergiftigen' en zwoer dat hij nooit meer een pil zou slikken.

Zijn toon werd ernstiger, zijn zinnen werden vager. Zijn verhalen begonnen te zwalken en hij liet zich steeds lastiger bijsturen. Onze verwondering sloeg om in verwarring, de verwarring in verontrusting.

Op een avond belandden we in een chic restaurant op de Veluwe, er werd weer iets gevierd, ik geloof het zoveeljarig bestaan van de huisartsenpraktijk. Zeb maakte afkeurende geluiden terwijl hij de menukaart aandachtig doorbladerde. 'Waarom worden hier falafel- en tajinegerechten geserveerd?' vroeg hij. 'Mensen begrijpen steeds minder goed waar ze vandaan komen. Waar Nederland op gebouwd is.' Verder zei hij die avond bijna niets. Om de stilte te verjagen vertelde je moeder zeer uitgebreide en niet zo boeiende verhalen over voor mij inwisselbare patiënten. Zeb at intussen enkel een groene salade, sloeg zijn blik neer, tot er vier crème brûlees op tafel belandden en hij – als enige zonder toetje – opeens naar me toe leunde. 'Wil jij een ziek filmpje zien?'

'Ehm, wat?' vroeg ik. *Ziek*, dat kon van alles betekenen, geweld, amusement, oorlog, seks – wat voor dingen bekeek hij vooral?

'Ach, Zeb, nee hè, niet weer,' zei je moeder. 'Vandaag wil ik

het niet hebben.'

'Toch niet dat filmpje met die hamer en die kat?' zei jij.

'Oké, oké, dan niet.' Hij gniffelde – een kort, snuivend geluid. Niemand lachte mee. 'Wacht, ik heb een ander leuk filmpje,' zei hij. 'Zelfgemaakt.' Terwijl wij de suikerlagen voor ons kapot tikten en onze bakjes leeg aten, pakte hij zijn telefoon en toonde hoe hij onlangs de Ziggo Dome in was geglipt, backstage vlak voor een concert van Elton John. Hij had, zo lichtte hij toe, de avond ervoor stiekem bekeken met wat voor toegangsbandje Elton Johns gevolg binnenkwam en maakte er thuis eentje na. Met dat roodkleurige stukje plastic om zijn pols kon hij de volgende dag vrijelijk door de Ziggo Dome rondlopen, alles vastgelegd door de mobiel in zijn borstzak. Het waren schokkerige maar heldere beelden, die ondersteund werden door veel geluid – adem, gekuch, gedreun van Zebs voetstappen. Hij liep door smalle gangen van de voor publiek nog afgesloten concerthal, opende deuren, en ineens stond hij vlak voor Elton John, die op een roodsuède bank in zijn kleedkamer lag en verbaasd naar Zeb keek.

'I respect your music,' zei Zeb tegen hem. 'But sir, with your audience, you really have influence. You should be more critical at the current European Union.'

Elton John deinsde iets naar achteren, niet zozeer bang als wel van zijn stuk gebracht, en daarna blokkeerde iemand – een bodyguard, een manager? – het zicht en zei streng dat Zeb *should fuck off*. Door twee beveiligers werd hij ten slotte naar buiten gebracht, geduwd eigenlijk, onschadelijk gemaakt.

Aan tafel bleef het stil. Volgens mij glimlachte je vader wat ongelovig, ikzelf eveneens. Geen idee waar ik zojuist precies naar had gekeken. Iets grappigs? Iets onschuldigs? Iets beangstigends? Later zei jij dat je het waardeerde hoe onverschrokken Zeb dingen aanpakte, 'hij durft tenminste,' en ik knikte. Je vertelde wat voor filmpjes Zeb jou in de loop der jaren had laten zien: een getraumatiseerde Amerikaanse

militair die met een dolk iemand op straat aanvliegt, rondslingerende ledematen na een bermbom in Irak.

'Jezus, waarom bekijkt hij die shit?' vroeg ik. 'Dat is ziek.'

Hoewel, achteraf besefte ik dat ikzelf op Reddit ook zulke filmpjes voorbij had zien komen, die ik weleens onnadenkend had geopend. Misschien was het niet zozeer ziek dat mensen zulke beelden aanklikten maar dat alles online gekwakt werd, zonder toezicht of controle.

'Hij doet het niet voor zijn lol,' zei jij. 'Hij is nieuwsgierig, wie weet wil hij op die manier iets voelen, weet ik het. De ongezonde mensen zijn degenen die dit soort troep verspreiden.' Die zin kwam me bekend voor, volgens mij had Zeb dit eens verkondigd in jullie ouderlijk huis. Jij zei tegen me: 'Als je van nare dingen wegkijkt, bestaan ze nog steeds, hè.'

Aan het einde van ons derde jaar samen ging Zeb buiten de stad leven.

Voor zijn verhuizing had hij ons niet nodig. Hij kondigde ook niet aan dat hij zijn appartement zou verlaten, op een gegeven moment was er alleen de mededeling: 'Ik leef nu ergens anders.' Dat *ergens anders* bleek een afgelegen plek te zijn die hij zelf trots een ecodorp noemde. Blijkbaar was dat een verzameling caravans ergens in een strook bos bij Wageningen, de inwoners leefden zelfvoorzienend, regenwater werd bewaard in tonnen, de omringende aarde vormde één grote wc. Ik heb het ecodorp helaas nooit te zien gekregen, maar jij vertelde me er gedetailleerd over.

De nacht ervoor had je helemaal niet geslapen, dat gebeurde inmiddels wekelijks. Als mensen vroegen hoe het met je ging, zei je niet langer *goed* of *slecht*, je humeur liet zich steeds vaker samenvatten met die drie letters die al in het woord gemoedstoestand opgesloten zitten: moe. Op die dag vierde Zeb zijn verjaardag, het was onduidelijk of

ik welkom was. 'Heeft-ie niks over losgelaten,' zei jij. 'Maar volgens mij komen er weinig mensen. Papa en mama zijn niet uitgenodigd. Ik denk dat ik beter alleen kan gaan.'

Toen je een halve dag later uit het ecodorp terugkeerde, was je opgewekter dan ik je in tijden had meegemaakt. 'Een heel speciale plek, en er wonen allemaal mensen zoals Zeb,' zei je. Je gebruikte de term 'zielsverwanten'. 'Ze maakten muziek, twee gitaren, een trommel die met touwtjes in elkaar gezet was, Zeb speelde harmonica.' Het was onvoorzien druk geweest, zeker dertig mensen die allemaal gingen dansen en handenklappend het gitaarritme volgden. 'Na afloop serveerde Zeb door hem gekweekte tomaten, er was zelfgebakken brood, iemand had biertjes gebrouwen. Moderne hippies, ja, oké, maar ze leken wel echt in hun element. Ze delen daar iets wat wij hier in de stad totaal zijn kwijtgeraakt.'

Kort daarop moest het ecodorp ontruimd worden. Blijkbaar werd er leefgebied van otters verstoord en golden de caravans als samenscholing – wettelijke bemoeizucht waar Zeb in mijn bijzijn veelvuldig over klaagde. 'Al die regeltjes maken de wereld kapot. Wij zijn zorgzamer voor de dieren hier dan ieder ander mens. Waarom moet alles de vernieling in?'

Vervolgens woonde hij enkele maanden bij een twintig jaar oudere vrouw vlak bij de Oosterplas. Niemand wist of het zijn vriendin was. Had hij ooit seks, had hij relaties? Daarover liepen de meningen uiteen. Alleen je vader kreeg de vrouw één keer te zien, per toeval, bij station Gouda liepen ze elkaar tegemoet – een anekdote die ik hem trots heb horen oprakelen, een snipper nabijheid waaraan hij bij gebrek aan andere gedeelde momenten flinke waarde toekende. Al wist de vader niks over de vrouw te zeggen behalve dat ze een raar, bolvormig petje droeg. 'Maar volgens mij zijn ze een stelletje, jáá hoor, zulke dingen voelt een vader aan.'

Jij sloot niet uit dat Zeb aseksueel was. Toen jullie nog thuis woonden, had je foto's op zijn laptop gevonden van gespierde naakte mannen in de sportschool, wat je aanvankelijk linkte aan een onderdrukte seksuele geaardheid. Maar eenmaal met die hypothese geconfronteerd, schudde Zeb stellig zijn hoofd en zei dat het niet was wat het leek, *niets* was wat het leek. 'Ik voel nul opwinding bij zulke foto's,' was zijn tekst, zo vertelde jij mij jaren later toen je weer eens niet in slaap kon vallen. 'Ik vind het gewoon fascinerend om te zien hoe mensen zich gedragen.'

Jij concludeerde tegen mij: 'En als hij dat zo stelt, geloof ik hem. Zeb liegt nooit.'

De vrouw met het petje verdween uit zijn leven voor er duidelijkheid kwam.

Hij verhuisde naar een voormalig ziekenhuis aan de rand van Gouda; die antikraak-ruimte heb ik wel zelf gezien, tijdens de enige keer dat ik Pasen met je familie vierde. Officieel stond het gebouw op een lijst om spoedig gesloopt te worden en plaats te maken voor luxueuze appartementen, maar het ziekenhuis wekte vooral een vergeten indruk. Overal stilte. Lange, lege gangen. Zijkamertjes die haastig ontruimd leken: rondslingerende folders over acute alzheimer, een bed waarvan het hoofdeind als een gebroken nek tegen de rubberen vloer bungelde.

Ik vermoedde dat hier verder niemand woonde. Aarzelend liepen jij en ik de trappen op, ook je ouders kenden de weg niet. Ik probeerde hun houding te peilen, ze moesten er toch iets van vinden dat hun zoon hier was beland, spraken ze onderling veel over hem, waren ze bezorgd, paniekerig? Ze lieten niks merken. Je moeder liep met stevige tred voor ons uit, trok meermaals aan een deur die op slot bleek te zitten, we raakten verdwaald in een amper verlichte hal.

'Vroeger ben ik vaak bijgesprongen bij de huisartsenpost

hier,' zei je vader. 'Toen lag de boel er toch wat, ehm, levendiger bij.'

Nog meer trappen op. Af en toe trok een walm desinfectiemiddel voorbij, een doordringende geur die in de muren leek getrokken.

Ten slotte belandden we bij een voormalig operatiekamer. Boven de deur stond met viltstift *DE WERELD VAN ZEB.*

Zodra de deur naar die ruimte openging, werd het desinfectiemiddel verdreven door een bedompte schimmelgeur. Duizeligheid speelde op, een overdaad aan indrukken die mijn hoofd moeilijk verwerkt kreeg. Overal waren spullen die Zeb struinend over straat had verzameld en dit gebouw had binnen gesleept: twee verkeersborden, een fietswiel dat als trofee aan de muur hing, afbladderende en met punaises vastgemaakte posters van FC Gouda-teams die allang niet meer bestonden, een enorme verzameling fietsbellen, een kapstok waarvan deurknoppen als haken voor de jassen dienden, verroeste *dumbbells*, drie Grundig-radio's, een gitaar met één snaar, een kist vol champignons en bloemkolen, scheve torens van elpees en boeken vol plakkertjes, dozen die uitpuilden van de blikjes en versleten kleren, een autogordel die dienstdeed als waslijn.

Bij iedere stap was ik bang dat ik zou struikelen – over de hoopjes van verfrommelde sjaals en muffe lappen, de houten kratten en het scheefliggende matras, het verzakte krijtbord met slechts twee woorden erop: *OPSTAAN! ACTIE!!!*

'Zeg Zeb, hoe gáát het ermee?' hoorde ik je moeder zeggen. Een vraag die ik me uitsluitend herinner door het ontroerende antwoord dat hij gaf: 'Ik ben mezelf deze dagen aan het trainen om doedelzak te leren. Ik wil meespelen bij de mars voor een betere wereld.'

'En verder,' vroeg ze, die mars interesseerde haar kennelijk niet, ze wilde door, ze had bloemen voor Zeb meegenomen die ze tegen een hark en daarna tegen een blik met koffiebonen

zette, toch weer pakte, er bestond hier geen logische plek voor bloemen. 'Hoe gaat het verder op deze mooie Eerste Paasdag? Heb je je ingeschreven voor die ingenieursopleiding die ik je tipte? En heeft Han je nou gevraagd om die paar dagen te helpen in haar kledingwinkel, dat ga je wel doen, toch?'

Gemurmel uit Zebs keel. Ja, hmm, nee, nou, gevolgd door een haperende uitleg over zijn afgelopen dagen. Ook hij bleek bijzonder slecht te slapen. 's Nachts ging hij rommelen met spullen of zocht hij radiozenders af, zei hij, hunkerend naar afleiding, naar overzicht, naar ruis, naar rust.

Een tafel was er in de kamer niet. We stonden wat onhandig midden in de ruimte; je moeder had paaseitjes en zuurdesembrood meegenomen, zette die boven op een aangetaste piano. Zeb bood ons niks aan, geen bord, geen stoel. Wel trok hij van onder een stapel vergeelde ansichtkaarten en een Stratego-bordspel een ouderwetse laptop tevoorschijn waarop hij een fragment liet horen van het lokale radioprogramma *Vroeg wakker!* Een recente uitzending. De presentatrice was bezig met een uiteenzetting over net gedraaide klassieke muziek, toen klonk er in de verte geluid – de deur ging open, voetstappen. 'Bij een live-uitzending horen onvoorziene dingen,' zei de presentatrice, die benoemde dat er een vreemdeling tegenover haar was verschenen. 'Wat kom je doen?' Zo te horen raakte ze niet in paniek, ze bood Zeb zelfs een microfoon aan. In warrige taal vertelde hij dat hij graag naar de radio luisterde, maar steeds minder programma's vertrouwde. Hij verweet Brussel 'bemoeizucht' en vroeg of hij een akoestisch liedje over vrijheid mocht zingen. 'Nee, dat gaan we niet doen,' zei de presentatrice, en toen Zeb bleef aandringen werd haar stem feller of wellicht hoorde ik toch iets van zenuwen, en daar klonk een nieuwe kraak, er kwam iemand de studio in die 'Wegwezen!' riep en vervolgens was het moment voorbij.

'Maar zo'n radiobezoek heeft helemaal geen effect,' zei Zeb

peinzend tegen ons, hij ramde zijn laptop dicht. Wij keken elkaar verontrust aan. 'Ik ben te veel een mak schaap,' zei hij. 'Ik moet meer initiatief gaan nemen.'

'Maar ga je het nou doen, bij Han in de winkel?' vroeg je moeder, die ook niet wist wat ze met dat radiofragment aan moest en een doorzichtige afleidingstactiek hanteerde. 'Wil je dat ik hem opbel, zullen we met zijn drieën een kop koffie gaan drinken? Of zullen we anders een dagje gaan zeilen en het er rustig over hebben?'

Er klonk een snuivende lach waar Zeb zelf al geen plezier aan leek te beleven. Hij haalde een hand door zijn haar, dat inmiddels tot zijn schouders kwam. 'Tja. Ehm. Zeilen? Nee, nee.' Die woorden wurmden zich naar buiten, het leken inleidende geluiden, zoals een muzikant zijn instrument stemt voor hij gaat spelen.

Je moeder ging daar niet op in, maar praatte wel verder, een warrig verhaal over een neurotische patiënt die elke week dacht dat hij aan een nieuwe ziekte leed.

Je vader gaf iedereen te drinken – plakkerige glazen met smakelijke kombucha die Zeb en een vriend hadden gemaakt. De chocolade-eitjes gingen rond, we aten ze staand. Zeb hoefde als enige niet. Weer keek ik door de kamer, dat ging vanzelf, dit decor trok aan alle kanten aandacht. Het plafond hing vol met golfplaten die Zeb zo te zien zelf had bevestigd. Tegen storm, tegen straling? Ik probeerde me de ingrepen voor te stellen die hier waren uitgevoerd, de verdovingen en gevechten op leven en dood, de vastgehouden handen op deze vierkante meters.

Pas toen Zeb naar de wc was, zei ik iets. 'Mijn hemel,' fluisterde ik. 'Wat is hier gebeurd? Wat is dit allemaal voor… troep?'

'Ik ben blij dat hij ons tenminste nog uitnodigt,' zei je vader, die een rondslingerend Playmobil-poppetje van de grond raapte, een ridder met een geknakt zwaard. Hij blies

het stof eraf.

'Misschien hadden we vroeger veel strenger moeten zijn,' mompelde je moeder voor zich uit. 'Hem vaker zijn kamer moeten laten opruimen en zulke dingen. We hebben hem te veel vrijheid gegeven.'

'Zo ziet zijn hoofd eruit,' zei je tegen mij, ook jouw ogen bleven de kamer maar rondgaan. 'Zo ziet een psychose eruit.'

Ik schrok van dat woord. Zo stellig had je nooit over Zeb gepraat. Ik weet nog steeds niet zeker of je overdreef of je tekst meende; of je je alleen maar vervreemd voelde van Zeb of dat er iets van verwantschap was. Ik had ernaar moeten vragen – of nou ja, we hadden erover moeten praten, jij had ook meer uit jezelf kunnen vertellen.

Maar toen we in de trein terug naar huis zaten, en toen ik 's avonds in bed tegen jou aan kwam liggen, zei je vrijwel niks meer. Je bleef wakker. Ik viel in slaap. Ik had willen weten waar dat woord 'psychose' zo onaangekondigd vandaan kwam, wat er in jouw hoofd gistte. En ik had vaker moeten stilstaan bij hoe poreus de grens is tussen orde en wanorde, tussen tevreden en wanhopig, tussen gezond en gek, tussen samen en alleen, al die lijntjes die steeds dunner leken te worden.

In de weken na dat ziekenhuisbezoek spraken wij elkaar weinig. We troffen elkaar 's ochtends en 's avonds in bed, daaromheen leidden we min of meer gescheiden levens. Ik zat veel in de bioscoop; jij werd bezet door bijbaantjes en tijdelijke projecten, je werkte twee weken fanatiek bij een fruitteler, je hielp kennissen met een duurzame verbouwing. De grondtoon van onze dagen: gematigd tevreden, gelaten misschien, al kon je soms bevangen raken door onbenullige irritaties; een tandpastavlek op de vloer, schoenen die ik midden in de kamer had uitgetrokken en niet in het daarvoor bestemde rek had gezet. Steeds vaker haalde je mijn hand

liefdevol maar kordaat weg wanneer ik je rug streelde. Af en toe greep je tijdens het eten naar je telefoon en dan ging je eindeloos scrollen, in beslag genomen door de parade van woorden en video's die voorbijtrok.

Ik keek je demonstratief aan tot je weer opdook, hallo, hallóóóó, waar ben je met je hoofd, ik zit hier. 'Je hebt genoeg gegeten?' vroeg ik uiteindelijk.

'Nee, ik wil nog,' zei jij. 'Sorry, het lukt me even niet goed om mijn aandacht erbij te houden.'

In zekere zin voerden we datzelfde gesprek heel vaak, met steeds net iets andere woorden, andere aanleidingen, andere omtrekkende bewegingen.

Ergens in die periode gingen we naar een klimaatprotest op het Jaarbeursplein. Jouw idee – je was aangespoord door Zeb. Met zijn tweeën riepen we leuzen mee over 'climate justice' en de fossiele industrie, eerst twijfelend, maar geleidelijk harder, zeker jij schreeuwde zonder voorbehoud. Intussen stuurde je berichten naar Zeb, die hier ergens moest zijn. Maar pas na afloop reageerde hij: hij vond zulke bijeenkomsten inmiddels onzin. 'Al die demonstraties de laatste jaren… nul effect.' Jij was het daar eigenlijk wel mee eens, in de trein terug zei je: 'Het is vandaag drukker in de Bijenkorf dan bij zo'n protest. Natuurlijk verandert er dan geen bal.' Je wreef in je ogen, keek bij me vandaan, naar het voorbijtrekkende landschap, snelwegen, akkers, flats met schotels op de balkons. 'Ik zet nu even mijn koptelefoon op voor een podcast, ja? Ik kan niet meer.'

Kort daarna stond Zeb onaangekondigd voor onze deur. Dat was volgens mij de laatste keer dat iemand uit jouw wereld onze studio bezocht, maar uiteraard wisten we dat nog niet. Kortademig liep hij de trap op. 'Ik blijf heel kort, ik moet alleen effe pissen.' Het was onduidelijk wat hij in onze buurt deed. Jou knuffelde hij, naar mij zwaaide hij van een

metertje afstand. Zonder zijn jas uit te trekken riep hij dat hij Thierry Baudet zojuist was tegengekomen. Ja, hier om de hoek, gewoon *in het wild.* Zeb had hem staande gehouden en gezegd dat hij zijn 'stijl' waardeerde, hij had om een selfie gevraagd, maar Baudet antwoordde dat hij daar helaas-helaas-helaas-sorry-amigo geen tijd voor had, hij moest een pak van de stomerij halen.

Natuurlijk maakte ik hiervan achteraf een anekdote, zoals ik bij veel – te veel – rondom Zeb deed. Ik weet niet eens meer of ik überhaupt reageerde toen hij dit verhaal vertelde. Maar de eerstvolgende keren dat Baudet ergens in beeld verscheen refereerde ik grijnzend aan het voorval. 'Jeetje, kijk,' zei ik tegen jou, wijzend naar beelden uit de tweede kamer, 'dat pak komt net van de stomerij.' Jij grinnikte. Een andere keer zei ik: 'Gek eigenlijk. Hoe kan de grootste ijdeltuit van het land nou *niet* met je op de foto willen?'

'Misschien had hij echt haast,' zei jij.

'Misschien vond hij Zeb te erg meuren,' zei ik. 'Of keek Zeb zelfs voor Baudets doen te lijp uit zijn ogen.' Daar lachte ik harder om dan jij deed.

Nachtenlang lag je woelend en trappelend naast me. Dacht je aan Zeb, aan het stuurloze dat jullie steeds meer bleken te delen, of aan heel andere dingen, aan banen waarnaar je misschien wilde solliciteren, aan appjes die je vergeten was te beantwoorden, aan hoe je je bestaan kon omgooien?

Het volgende moment dwaalde je opnieuw door de studio. Er kwam dan iets los of mogelijk viel er juist iets weg. Je sloeg geïrriteerd een tijdschrift open en schoof met stoelen en kriebelde aan het eczeem op je armen en zette water op dat je vervolgens vergat – vanuit bed hoorde ik alle geluiden. Zo nu en dan liep ik je naar toe, een heel enkele keer lukte het me om je gerust te stellen.

'Laat me maar even, dit hoort nu eenmaal bij me,' zei je – een verklaring en capitulatie ineen. 'We kunnen niet allemaal

zo kalm zijn als jij.' En, nog zo'n nachtelijke tekst waar we de volgende dag niet meer over spraken: 'Als ik zwanger ben, dan houd ik het. Ik zit te denken, misschien moet ik weer in Gouda gaan wonen, of in een nieuw ecodorp, ergens antikraak.'

Vanuit bed hoorde ik hoe je je door onze studio bleef bewegen. De kraan die aansprong. Kastjes gingen open en dicht. Je schoof met mokken en borden die van jou waren en die hier nog altijd staan. Gerommel in een plastic tas. Veel gezucht. Je was geërgerd over je vermoeidheid, over je onpersoonlijke contact met je ouders, over het tijdelijke bedieningswerk dat je bij café De Bruin was gaan doen en dat je geestdodend noemde. En je was geërgerd over hoe vluchtig je weken verdwenen, over de wereld die zoveel onverschilliger en naarder bleek dan je als kind had gedacht. Over vrienden die genoegen namen met wat jij als 'prefab-levens' omschreef, over politici die je steeds vaker egocentrisch en kortzichtig noemde. Je was ook geërgerd over mij, omdat ik van zoveel dingen minder last had dan jij.

2

Je vertrok op een donderdagochtend. Buiten schemerde het nog, toen zat ik eveneens op deze stoel – jij tegenover me, tussen ons in geen kranten maar twee koppen havermoutpap. Ik at, jij keek bewegingloos voor je uit. Je had helemaal niet geslapen. We woonden op dat moment vijftien maanden en drie weken samen, ik heb het nagezocht – en ik vroeg: 'Gaat het een beetje? Ben je erg met Zeb bezig?'

'Ik?' vroeg je verbaasd. *'Jij* zul je bedoelen. Je vroeg gisteren en eergisteren ook naar hem. Hij houdt jou meer bezig dan mij.'

Nee, dat sloeg nergens op, dit was jouw manier om de aandacht af te leiden. Of had je een punt? Je praatte niet verder, speelde met de lepel in je hand. De dagen hiervoor was je al moe en stil geweest; je laatste beetje verliefdheid verdween zoals een bodempje badwater wegvloeit. We hadden nog Chinees gegeten bij ons vaste adresje om de hoek, we hadden thee gedronken op de bank tot je stipt om negen uur naar bed wilde, de volgende ochtend was je gaan boksen want dat deed je sinds kort opeens – allemaal banaliteiten die zich in me hebben vastgezet; van *een keer* veranderden ze plots in *de laatste keer*, die door jou toebedeelde degradatie. Al was jij strikt genomen niet degene die het uitmaakte. Op zeker moment slikte ik een grote hap pap door: 'Liefje. Dit gaat niet goed zo.'

Je knikte en ook hier had je gevoel geen opbouw of inleiding. Abrupt schoof je je stoel naar achteren – een hard, schraperig geluid op de vloer die we samen hadden gelegd. 'Mijn liefde voor jou is niet op en ik wil gewoon contact met je houden,' zei je terwijl je haastig een rugzak vulde. Laptop, trui, oordopjes. 'Maar volgens mij begrijpen wij elkaar niet meer. En nu niet weer over Zeb beginnen.' Oogcontact vermeed je.

Vanuit de deuropening zei je nog: 'Jij vindt dingen meestal wel prima zoals ze zijn, daar ben ik heel jaloers op. Maar ik heb dat niet, ik wil vijf levens tegelijk leiden en zelf dingen uitzoeken, ik wil meer, altijd meer. Er valt nog zoveel te halen uit dit bestaan. De wereld zit zo anders in elkaar dan ik tot nu toe dacht.'

Die zin had ik eerder gehoord.

Jij liep onze studio uit. Was dat een keuze, koos je er ooit voor om verliefd op mij te worden, koos je ervoor om dat *niet* meer te zijn? Later, in een van je mails die ik onbeantwoord liet, noemde je alles rondom onze laatste week samen een zwarte vlek, er was niks van blijven hangen behalve onbestemde onrust. 'Jij zal het je wel nauwkeurig herinneren,' schreef je, en het klonk als een verwijt. 'Jouw geheugen is altijd beter geweest dan het mijne.'

Ik denk dat dat klopt. Misschien schrijf ik je daarom zo uitgebreid, reconstrueer ik voordat de herinneringen ongeordend en definitief wegzakken. Ik ging er eerst vanuit dat je vertrek een zoveelste bevlieging was, je zou je wel bedenken, op die ochtend zelf, de dagen erna; aanbellen, excuses stamelen, samen terug naar bed gaan en de wereld kneden tot iets wat tenminste wij enigszins hetzelfde zagen. Maar een week later al kwam je je spullen ophalen; geen idee of je je dat herinnert of dat het onderdeel is van de zwarte vlek. Ik zorgde ervoor dat ik niet thuis was. Jij kon vrijelijk je gang gaan terwijl ik een ommetje maakte.

Wat ik je nooit heb verteld: toen ik terugkwam, was jij nog bezig. Vanaf de overkant van de straat, half verdekt in een portiek, keek ik toe hoe jij je spullen uit de studio tilde. Je nam weinig mee, één ritje met de Peugeot van je ouders volstond om je meeste sporen hier te wissen. Ook ditmaal zweette ik, maar ik had geen schoon T-shirt bij me.

Zeb hielp je met tillen.

Nu ik dat moment terughaal, en die maanden eromheen, stuit ik op de gedachte: ik heb je laten glippen. Jij stapte weliswaar onze relatie uit, maar ik liet het contact daarna echter doodlopen. Pas veel te laat kreeg ik door hoezeer je stilte neerkwam op onrust, dat je niet vertrok uit een weloverwogen keuze maar in een paniekerige poging om tenminste *iets* te doorbreken. Vervolgens dook je geregeld op, ik weet nog dat ik op een ochtend zag dat je die nacht zeven keer had gebeld – in een klap beukte de adrenaline me wakker, helemaal toen ik zag dat je een audiobericht had verstuurd. Voetstappen, zachte wind. Je stem klonk dromerig. 'Ik zou zo graag een keer koffie of bier gaan drinken,' zei je. Stilte. Gekraak. 'In mijn hoofd schrijf ik je openhartige brieven en kan ik *alles* verklaren. Maar stom genoeg krijg ik het maar niet op papier.'

Ik reageerde niet. Trots, zelfbescherming, boosheid, alles door elkaar. Misschien wilde ik je vooral bewijzen dat ik dit in me had: zwijgen. Na vijf of zes berichten zegde ik soms toch halfslachtig – als een kettingslot dat dringend gesmeerd moet worden maar uiteindelijk toch open gaat – toe om af te spreken. Dit heb ik niet hoeven nazoeken, ik weet hoe vaak we elkaar sinds jouw vertrek nog hebben gezien. Twee keer. Beide keren bleef ik gekrenkt stil tegenover je zitten.

Als ik aan ons denk, aan die jaren samen, voelt het alsof ik misgrijp. Alsof ik iets belangrijks dat zich pal voor me voltrok net niet heb doorzien. Helaas, gezakt, het examen was inderdaad lastig, maar herkansen is onmogelijk.

Na je vertrek sprak ik vrijwel niemand uit jouw leven nog.

Alleen Zeb liet tot mijn verbijstering van zich horen. 'Ik voel met je mee,' schreef hij in een lange, ontroerende mail, het enige bericht dat ik ooit van hem ontving, geen idee waarom hij opeens de moeite nam. Al moet ik bekennen: ik stuurde hem teleurstellend genoeg in al die jaren helemaal niks, geen appje of felicitatie, zelfs geen bedankje voor zijn afscheidsmail. 'Je hebt iemand gevonden met wie je een fijne band lijkt te hebben en dat is goed,' schreef hij. 'Maar ik begrijp Liza ook: dat je geen genoegen neemt met de status quo. Zelf troost ik me vaak met de gedachte dat ik als single meer ruimte heb. Meer vrijheid om dingen uit te zoeken en mezelf te doorgronden. Vergeet niet: *selflove is the only antidote to the chaos of existence*. Hou je taai en grtz vanuit t ziekenhuis.'

Van de rest van je familie, je vrienden: stilte. Ik weet wat mensen zeggen, dat de tijd wonden heelt, dat dingen slijten. Nou, dat slaat nergens op. Slijten? Fietsbanden ja, kleren, de huid rondom mijn ogen, maar verder? De tijd leert je hooguit wennen aan bepaalde krassen. Maar ik hoef slechts een paar treden af te dalen in die herinneringen aan ons en aan degene die ik met jou was, en de gebeurtenissen van daarna deinen opzij.

Ik heb er nooit goed aan kunnen wennen dat alles gewoon verder ging zonder mij. Bij veel van je vrienden kon ik me wel voorstellen hoe hun levens verliepen, babywagens en kerstkaarten, wintersport in het voorjaar, verdachte moedervlekjes, bruiloften, gunstige hypotheekrente, een barbecue-set als groepscadeau, hiep hiep hoera. Ik kon me inbeelden hoe je ouders patiënten bleven ontvangen tot hun pensioen, hoe je vader weer de tuin in Gouda zou ophogen, aarde eruit, bakstenen erbij, gewapend tegen de toekomst, tijdens speciale gelegenheden zou het porseleinen servies tevoorschijn komen, maar steeds vaker bespeurde ik een vreemd verlangen: ik wilde weten hoe het met Zeb ging. Ik vond het onuitstaanbaar dat ik daar plots geen enkel

zicht meer op had. Alsof ik op een dag thuiskwam en alle sloten waren vervangen. Rende hij ooit nog door die tuin, speelde hij piano en deed hij vloekend push-ups, bezocht hij radiostudio's, wat hield hem tegenwoordig het meeste bezig, waar bestond zijn wereld uit?

En de jouwe? Wat ging er allemaal in jouw hoofd woekeren?

Zeb had altijd een moeizame band met zijn telefoon gehad. Heel soms, zeker aan het einde van onze relatie, hield hij het apparaat non-stop vast, in beslag genomen door zijn kortstondige Pokémon-verslaving of discussies op Reddit. Maar meestal verklaarde hij zijn telefoon juist de oorlog, zette hem demonstratief dagenlang uit, verwijderde alle apps. Hij verafschuwde Instagram en sprak de naam Mark Zuckerberg consequent uit alsof hij moest kokhalzen.

Wel bleek hij tot mijn schrik online te bestaan. Het was een paar weken na jouw vertrek en uit een mengsel van ergernis en nieuwsgierigheid googelde ik jouw familie. Over jou, over je ouders: amper informatie beschikbaar. Maar toen belandde ik op Zebs Twitter-pagina. Een korrelige profielfoto die vooral werd gevuld door zijn lange haar. Een biografie bestaande uit één zin: *Russians, Westerners and Arabs unite against WW3.*

Zeb besmeurde zijn tijdlijn met tientallen berichten per dag. Vanochtend vroeg: *No more brother wars! Unite the white!* En, anderhalf uur daarvoor: *in het *33e* jaar na de val van de Muur gaat het perestrojka masker af. Toeval? Think again.*

Hij benutte alle woordruimte die Twitter hem tot zijn beschikking stelde, hij had het over *propagandamiddelen* en een *Marxistisch narratief van oprssor/opprssed: man onderdrukt vrouw, wit onderdrukt zwart, etc.* Het was woede – of haat, of onmacht, of onzekerheid, de juiste term weet

ik nog steeds niet – die alle kanten op waaide. Zeb deelde honderden berichten van zelfverklaarde onderzoekers die stelden dat de westerse beschaving in het geding was en vroegen om financiële steun, hij schreef vannacht om half vijf: *Geen druppel westers bloed voor een zoveelste in scène gezet conflict.*

De taal verraste me niet eens zo, die werd al tijden opgedrongen aan iedereen met online accounts. Maar ik dacht dat zulk gif vooral voorbestemd was voor computerprogramma's, nepaccounts, *clickfarms*. Ik kende geen mens dat dit soort dingen zelf formuleerde. Bovendien leek Zeb eerder compleet andere ideeën aan te hangen, wat had zich in zijn hoofd voltrokken, welke kronkels hadden zich geopenbaard?

Eindeloos scrolde ik door zijn profiel. Terug in de tijd wilde ik, steeds verder terug, naar de dagen voordat wij uit elkaar gingen, voordat Zeb in dat ziekenhuis woonde, voordat hij schreef dat foto's van massagraven uit de Tweede Wereldoorlog geënsceneerd waren – ik wilde in een periode belanden waarin het nog gewoon draaide om sportoefeningen en flauwe moppen.

Ik scrolde nog verder het verleden in, wat had Zeb veel berichten geplaatst, over het Nederlandse kraanwater dat hij *levensgevaarlijk* noemde, over Poetin die na zijn eerste herverkiezing werd vermoord en vervangen door een dubbelganger. Mijn hemel, hoe had ik dit allemaal kunnen missen? Ik had naast hem aan tafel gezeten terwijl hij deze digitale straat met eenrichtingsverkeer in reed – steeds hogere muren aan de zijkanten, opgeslokt door algoritmes waarvan de werking bekend was, wie eenmaal vatbaar bleek voor zulke taal kreeg alleen maar meer voorgeschoteld.

Dit was pas een psychose, dacht ik op zeker moment, ook doordat er nooit respons kwam op Zebs woorden. Nul likes. Nul reacties. Jij was een van zijn weinige volgers, maar voor

zover ik wist gebruikte je je account zelden.

Ik bleef scrollen, ik zocht naar een concreet punt waarover ik kon zeggen: *kijk, hier gebeurde het. Hier werd hij gek.* Maar hij had zoveel berichten geplaatst dat mijn laptop haperde, of mogelijk haperde vooral mijn brein, ik pauzeerde. Nooit eerder had ik gevoeld dat walging en medelijden zo dicht bij elkaar lagen, ik werd misselijk van Zebs berichtenstroom en kreeg met hem te doen.

Dagen achtereen bezocht ik zijn profiel, alsof ik telkens wilde controleren of ik dit niet gefantaseerd had. Tot zijn naam ineens zorgde voor een foutmelding: *dit account is opgeschort.* Het kwam nooit meer terug, ook nadat Twitter werd herdoopt tot X was er geen kreet van Zeb meer te vinden. Alle sporen van zijn wereld waren gewist.

3

Soms weet ik niet zeker wat ik verzonnen heb en wat ik werkelijk meemaakte. Welke dingen vulde ik achteraf in, wat gebeurde precies wanneer? Jij ging weg, Zebs Twitter-pagina verdween, en daarna? De tijd leek een andere gedaante aan te nemen. De dagen vertraagden en ineens was de herfst voorbij. Natuurlijk dacht ik veel aan Zeb en vooral aan jou, aan onze jaren samen, maar *wat* dacht ik dan? Zeker nu ik terugkijk voelt het alsof ik in die periode sliep, tijdens mijn eentonige uren in deze studio, tijdens mijn avondwandelingen door de stad. Ik sliep terwijl ik in de bioscoop zat, terwijl ik daar van hogerhand te horen kreeg dat ik toegankelijker moest gaan programmeren, dat ik belangrijke ontwikkelingen op actiegebied miste. Ik sliep terwijl ik me voornam de muren hier te schilderen, terwijl er weer eens nieuwe verkiezingen werden uitgeschreven, ik bleef slapen tot de camerabeelden opdoken.

In de weken na onze breuk vroegen veel mensen naar jou. Ik viel je nooit af, zei niksig dat 'zulke dingen' erbij horen. Wat voor dingen, waarbij? Ik kon het niet precies uitleggen. 'Hoe gaat-ie nu met die lijpe schoonbroer in zijn ligfiets?' vroeg een vriend op een terras – want ik had eerder over Zeb verteld, hij was een dankbare bron voor anekdotes geweest, een typetje waarmee ik stiltes kon verjagen en mensen aan het lachen kreeg. Maar ik betwijfel of zijn verhaal ooit echt grappig is geweest, en zo ja, op welk moment de humor verdween.

Die twee keer dat wij elkaar nog zagen. De verjaardag van Remi waar ik je uit de verte zag, stond je expres half verscholen achter het aanrecht? Je had je haar gemillimeterd, het stond je goed. Ik kon zien dat je mij had geregistreerd, je drentelde heen en weer, het nam me voor je in dat ook jij onwennig deed; pas na een halfuur stapte je op me af. De houten vloer waarop ik stond veranderde acuut in moerasgrond, wiebelig stond ik voor je – tintelende tenen, lippen als gedroogde klei. Ik wilde vragen hoe het ging, met jou, met je familie, ik wilde zeggen dat er nog wat spullen van je waren achtergebleven in onze studio, een vergeten tas met studieboeken, een hartjesvormig doosje met je melktanden. 'Hoe gaat het nu met het slapen?' was wat ik vroeg.

'Veel beter,' zei je. Uiteraard wisselden we meer woorden uit, beleefdheden, terzijdes, het werd een keurig gesprek, maar alleen dit ene zinnetje is echt blijven hangen. Want op het moment dat je het uitsprak begreep ik definitief dat we nooit meer samen zouden komen. Ik vluchtte naar de wc. Toen ik je later die avond zocht, was je vertrokken.

De tweede keer hadden we meer tijd. Je drong aan op deze afspraak, niet om iets specifieks te bespreken, maar juist het tegenovergestelde: je wilde elkaar *gewoon* weer eens zien. Dus daar ging ik, zoals zo vaak naar een plek die jij had uitgekozen, café Korsakov – welbeschouwd was het allemaal een herhaling van zetten. Alweer waren er weken verdwenen, waarin ik veel bevestiging zag van mijn steeds somberder wereldbeeld, waarin politici wonnen bij wie de termen 'radicaal' en 'extreem' nog understatements leken, waarin ik een inhaalslag maakte met actiefilms voor de bioscoop en waarin ik eigenlijk niks wist te antwoorden als mensen vroegen hoe het ging, mwa-z'n-gangetje-medium, en met jullie? En daar zat ik opnieuw zenuwachtig op jou te wachten.

We dronken koffie. 'Het lijkt een eeuw geleden sinds we zo tegenover elkaar zaten,' zei je. Ik knikte, al had het voor mij

ook een week kunnen zijn. 'Ik ben niet meer die persoon van vroeger,' zei je voor je uit. Je haar leek nog korter dan tijdens die verjaardag, alsof het kromp in plaats van groeide.

Er was voorgoed iets verschoven tussen ons. Alle koosnaampjes waren verdwenen, het gesprek zat vol gaten. Uit het niets vertelde je dat je veel seks had de laatste tijd, met willekeurige mannen die je via apps ontmoette. Het klonk alsof je je had voorgenomen om dat te delen en je keek me uitdagend aan.

'Dit hoef ik niet te weten.' Ik had met bijna niemand seks.

'Ik zeg dit als vriend, hè,' antwoordde jij. En toen: 'In mijn hoofd gebeurt zóveel. Waar ik me nu in verdiep: alle media brengen steeds hetzelfde klimaatnieuws op dezelfde momenten, met bijpassende foto's. En dat is geen toeval. Er is een wereldwijde organisatie die apocalyptische berichten aanzwengelt.'

'Wat?' Mijn stoel kraakte doordat ik naar voren leunde. 'Waarom begin je hierover? Gaat het wel goed? Met jou, met jullie allemaal? Hebben jullie nog een beetje oké contact, ook met Zeb?'

'O god, we zitten drie minuten en je vraagt alweer naar hem. Wilde je liever met mijn broer afspreken?'

Dat sloeg nergens op. Ik stelde die vraag uiteraard omdat je woorden ook zo uit zijn mond hadden kunnen komen, maar dat geloofde je niet. En zo zaten we daar, alsof we hier hadden afgesproken vanwege hem, ouders die het niet eens worden over de voogdij.

'Er zijn me zoveel dingen duidelijk geworden over ons,' zei je kort daarna en je lichtte niet toe wie je bedoelde, jou en mij, Zeb en jou, mensen in het algemeen? Je gebruikte het woord 'normie' om een groep mee aan te duiden die zichzelf als het gezonde verstand zag, je had het over een menselijke ketting op het strand. Ik dacht dat het om een sieraad ging, het bleek een *human rights*-optocht te zijn waar je grote moeite mee had.

'Ik snap niet waarom je dit allemaal vertelt,' zei ik. 'Je wilde gewoon praten toch, ben je niet benieuwd hoe het gaat, met mijn ouders, met mij?'

'Al die dingen hangen samen. Laat me raden: ze zijn nog steeds samen, je moeder doet haar best, je vader is stil en heeft koude voeten waarvan niemand de oorzaak weet. Hoe de gezondheidszorg nu is geregeld: schandalig. De overheid helpt mensen niet meer, de overheid voert orders uit. En néé, ik zie die frons van je, ik ben geen wappie of ontkenner geworden, klimaatverandering is een feit, uiteraard, maar je kan best beargumenteren dat meer CO_2 gunstig is voor mens, plant en dier.'

Je zinnen struikelden over elkaar, ik kwam er nauwelijks tussen, ging soms tegen je in, maar constant sprak je door me heen. Ik begreep niet wat er gebeurde. De maanden hiervoor had ik geregeld vertederd teruggedacht aan ons samen, ik verlangde naar alledaagse dingen die ik nu nog steeds mis, maar in die bruine kroeg met zandkorrels op de vloer en kranten aan stokken was er alleen maar verwarring. Ik zag niet wat ik miste, ik zag wat allemaal verdwenen was – braakliggend, onbegaanbaar terrein. 'In wat voor land groeien mijn kinderen straks op?' vroeg je. Mijn, niet: onze. Het volgende moment had je het over krampachtig diversiteitsbeleid bij de overheid, 'het is allemaal doorgeslagen', ik vroeg wat was doorgeslagen, wie sloeg door, jij, ik, en vervolgens maakte je een grap die uit Zebs arsenaal leek te komen: wat is de overeenkomst tussen een tweeling en een massagraf? Lijken op elkaar.

Ik glimlachte niet eens voor de vorm. Ik legde mijn hand op de jouwe, jij trok je arm terug en keek schichtig rond. Toen ik na een tijdje – ik weet niet meer hoelang we daar zaten, of we nog maar een paar slokken hadden genomen of al toe waren aan onze derde koffie – opnieuw naar je familie vroeg, reageerde je hoofdschuddend. 'Nou, als je het allemaal echt wilt weten, Zeb heeft met onze ouders gebroken.' Of braken

zij met hem? Die vraag negeerde je. 'Twee weken geleden werd-ie dertig,' zei je, 'mama durfde zelf geen cadeau meer te bedenken en vroeg wat-ie wilde.' Zijn verjaardagswens: of ze niet zo *woke* wilde zijn. Weer ruzie. Maar inmiddels, zo zei je, sprak jij jullie ouders ook zelden meer. Was dat loyaliteit aan je broer?

'Je bent echt door hem geobsedeerd,' zei jij, die felle toon kende ik van toen we nog samen waren, dan kon je humeur ook abrupt omslaan. 'Als jij niet steeds zo door hem in beslag was genomen, waren wij wellicht nooit uit elkaar gegaan.' Je wurmde je in je jas, deed je sjaal om, kennelijk liep de afspraak ten einde. 'Niet zo verbaasd kijken, je behandelt me de hele middag al alsof ik gek ben,' zei je. 'Ik snap niks van jou, je wilt geen vrienden blijven maar hoort me uit over mijn broer, wat zitten we hier dan eigenlijk te doen?'

'Ik ben geïnteresseerd,' zei ik nog, al voelde ik steeds minder belangstelling, ik voelde vooral ergernis. Vanwege al die stekelige woorden die je uitbraakte – vanwege hoe ver je was afgedreven van die vrolijke verschijning op zolder, jaren geleden. Terwijl je het café uit liep, trilden mijn knieën en armen, de woede bekroop me. En als ik eerlijk ben heeft die me sindsdien niet meer verlaten.

Na die koffies wisselden we geen woord meer, en wat ik je dus nooit heb kunnen vertellen: drie dagen later ging ik in mijn eentje naar een klimaatprotest. Ook toen was ik bozig, zeker nadat ik voor het station bijna omver werd gereden door een zigzaggende vouwfiets. Ik wilde die man uitschelden – tot ik zag wie het was. Geen idee wat hij hier uitspookte. Hij had een pluizige baard, zijn wangen waren rood en zijn haar was dik en lang. In zijn hand hield Zeb een stapel flyers. Hij was afgevallen, zijn flodderige overhemd bungelde om zijn schouders, en ik weet nog dat ik dacht: wat is hij eigenlijk klein, te midden van de mensenmassa.

In een impuls riep ik zijn naam, hij leek te schrikken. Hoewel het een bewolkte dag was, keek hij mijn kant op alsof er felle zon in zijn gezicht scheen. Hij vertraagde, ik stond inmiddels stil.

'Zeb,' riep ik nogmaals, harder nu. Mijn stem galmde, een paar voorbijgangers wierpen me een geïrriteerde blik toe.

Hij bleef kijken, maar zijn gezicht verraadde nog minder herkenning dan tijdens die verregende middag op de Dam. Het was een raadsel wat hij wel waarnam. Misschien gebruikte hij medicatie – zag hij überhaupt dat ik het was? Opeens wist ik zeker dat hij de afgelopen maanden nooit meer aan mij had gedacht. Wellicht had ik nog iets persoonlijks moeten roepen, details die onthulden dat ik wist wat hij online verkondigde, wellicht had ik hem alsnog tot de orde moeten roepen en daarmee zijn schemerstand kunnen doorbreken. Maar hij fietste al weg, in hoog tempo, alsof hem iets te binnen schoot, diezelfde houding als ik later op de camerabeelden zag. Daar ging hij, een man die een keuze had gemaakt. *OPSTAAN! ACTIE!*

Later vernam ik dat hij in die periode geregeld opdook bij demonstraties en zogeheten 'tegendemonstraties', en ook bij een protest tegen de naamswijziging van een Rotterdamse straat. Jij hebt verklaard dat je van dit alles niks meekreeg. En je wist evenmin wat er ging gebeuren op oudejaarsnacht. Het was allemaal uit de hand gelopen, las ik in je verweer. Je wilde je broer alleen bijstaan, hem het nieuwe jaar niet in zijn eentje laten beginnen. Dat klinkt allemaal heel begrijpelijk, nobel zelfs. Maar je snapt vast waarom ik aan die woorden twijfel. Bij nader inzien twijfel ik niet eens: ik geloof er niks van.

Ik heb verschillende filmpjes van oudejaarsnacht gezien. Sommige hebben de officiële nieuwssites gehaald, maar de meeste filmpjes zitten verstopt in online uithoeken die ik hoogstzelden bezoek – de commentaarsecties van Dumpert, Reddit-subfora. Het langstdurende filmpje dat ik

op X aantrof is wazig, met nog pixeliger beeld dan toen Zeb tegenover Elton John stond. 1751 *views*. Het kostte me moeite om het Rijksmuseum te herkennen: de twee torens, het kruispunt waar op dat moment geen auto's of fietsen rijden. Mensen staan achter dranghekken, de vuurwerkshow wordt voorbereid. Aan de zijkant, links onder in mijn beeldscherm: een zwarte vrachtwagen, een dichte loods voor bootverhuur, het lijken vlekken, alsof er inkt is uitgelopen. En achter een van die vlekken komt iemand tevoorschijn. Zijn gezicht is half bedekt door een sjaal maar hij valt duidelijk te herkennen. Die koersvaste tred, niet anders dan hoe hij in Gouda van tafel naar de piano liep of tijdens de fietsvakantie tussen de bomen door verdween. Zeb rommelt in een tas, plaatst op de grond iets waarvan ik inmiddels begrijp wat het is, loopt het beeld uit – maar ik weet nu uiteraard waar hij heen gaat, dat hij iets verderop een andere projector zal neerzetten.
Een nieuw filmpje. Dit stuurde Sven van de bioscoop me door. Het is gefilmd vanuit het publiek, een vrouw tikt haar man aan en wijst naar Zeb, in de verte. Meer omstanders zien hem bezig, er zijn altijd omstanders, welbeschouwd ben ik in dit hele verhaal ook een omstander gebleven. En ik heb al die jaren hetzelfde gedaan als de mensen op die avond: niets. Gefrons, ja, verbazing, her en der een zucht. Een vrouw legt Zeb onscherp vast met haar telefoon, maar meer doet ze niet. Uiteindelijk loopt die avond slechts één iemand naar Zeb toe, zo tonen openbaar gemaakte bewakingsbeelden: een gestalte wiens gezicht is gehuld in een sjaal, en diegene helpt hem met de tweede projector, daarna met een derde. Er zijn betere, professionelere camera's in de buurt, maar die zijn gericht op het museum, het naderende vuurwerk. Klokslag twaalf uur schieten de eerste pijlen omhoog en in de lucht barsten ze met geknal uiteen in veelkleurige glitters, rookkringels, zwevend vuur.

Dan spugen de projectors hun woorden uit, die prominent op de gevels van het museum verschijnen en vanuit verschillende hoeken worden vastgelegd. Niemand weet zo gauw waar ze vandaan komen, niemand krijgt ze zomaar weg, die leuzen waar jij ook ooit van gewalgd zou hebben – jij weet precies wat er staat, het zijn teksten die ik nooit zal vergeten en die ik 's nachts voor me zie, terwijl een kramp door mijn buik trekt en droogte bezit neemt van mijn keel, ongeacht wat ik drink. Inderdaad, ik ben degene geworden die slecht slaapt. Als het buiten donker wordt, dool ik nu door het appartement. Ik zit al avonden achter elkaar op deze plek en probeer te overzien wat er gebeurd is, terug te keren naar de scènes van de afgelopen jaren.

Om drie over twaalf begint een vlogger op het bruggetje bij het Rijksmuseum een livestream te vertonen van zijn vriendin. Die video heb ik zelf ontdekt, na lang zoeken met filters op de juiste datum en op locaties nabij het Rijksmuseum. Terwijl hij haar filmt, terwijl het vuurwerk onvermoeibaar omhoog blijft gaan en de tekst op het museum te zien is – steeds duidelijker lijkt het, alsof de letters in de stenen gegraveerd worden – verschijnt Zeb rechts achter in beeld, met zijn handlanger; twee figuranten die de vlogger niet opmerkt, die je alleen ziet als je erop let. Ze rennen niet. Ze lopen.

In de hoek van de vlog stappen ze een groene auto in. De sjaals gaan af. En daar kom jij tevoorschijn. Ik herkende je meteen, nog voordat ik had ingezoomd of het officiële signalement werd verspreid, nog voor ze jullie vorige week beiden oppakten – met een schok drong het tot me door. Gedreun in mijn borstkas, mijn hart hamerde in mijn keel. Je hebt niets van je andere plannen uitgevoerd, maar uitgerekend dit deed je wel. Ik herkende hoe je, op beeld heel klein maar toch net zichtbaar, het stuur vastpakte, ferm, met beide handen, zoals je ook deed wanneer wij ergens samen heen reden. Ik herkende je korte haar. Ik herkende het

gezicht dat me op die zolder jaren geleden zo uitnodigend had toegelachen, dat ik hier iedere ochtend naast me in bed zag, tot jij ons verbond verraadde.

Niet stoppen met lezen na dit laatste woord. Je keert je graag van me af zodra ik iets zeg wat je tegenstaat, de slaapkamer uit, weg van Korsakov, van ons leven – blijf voor de verandering eens luisteren. Ik wil dat je me nu directer hoort dan ik ooit tegen je ben geweest.

Een beveiligingscamera van een hotel heeft vastgelegd hoe jullie wegrijden, niet eens heel hard. Die beelden werden uitgezonden door journaals en opsporingsprogramma's. Hoewel ik ze amper kan aanzien, heb ik ze vaak bekeken, en ik wist steeds minder goed of dit een eindpunt was of juist een begin, of jullie ooit nog veel grotere dingen gaan bedenken, durven, doen. Telkens klikte ik de beelden opnieuw aan, met gejaagde ademhaling, klamme vingers – altijd maar dat kijken, op zoek naar details en afwijkingen, naar kleinigheden die niks meer zullen veranderen. Ik begrijp niet waarom ik niet meer heb geprobeerd toen dingen wel anders konden, waarom ik je niet achterna holde toen je de bruine kroeg verliet, waarom ik destijds niet je hand vastgreep en zei dat dit allemaal een grote vergissing was, kalm maar, geen zorgen, dingen kunnen weer beter worden. Ik had op Zeb en zijn vouwfiets moeten afstappen. Ik had moeten reageren toen hij die fazant serveerde, toen hij die filmpjes liet zien of toen jij 's nachts rondjes bleef lopen om de stoel waarop ik nu zit en waarop ik mijn oudejaarsnacht doorbracht.

Zulke dingen zeg ik tegen niemand hardop, want vrienden zouden me alleen maar proberen gerust te stellen, *niet jezelf de schuld geven, hier kun je niks aan doen. Ze zouden benadrukken dat jij raar bent en ik normaal. En je ouders, wat zouden die zeggen?* Publiekelijk houden ze zich stil. Eergisteren sprak ik kort met je vader, voor het eerst sinds onze breuk. Ik belde hem zeven of acht keer en toen pas

nam hij op. Hij zei dat hij jou dag in dag uit probeerde te bereiken, maar zonder succes. Ze willen bij je langsgaan, ze bellen je advocaat onophoudelijk en krijgen te horen dat zijn cliënt met niemand contact wil, ze doen iedere ochtend een smekende brief naar jou en een kaart naar Zeb op de post. Maar ze krijgen zelfs geen ontvangstbevestiging. Anderen botsten tegen eenzelfde muur: de vrienden van je verjaardag in België, de ooms en tantes van het weerwolven, niemand krijgt een kruimel informatie van jullie. 'We snappen er niks van,' zei je vader. Het klonk alsof hij niet tegen mij praatte, maar voor zich uit brabbelde. 'Wat er gebeurt. Wat er gebeurd is. Waar mijn kinderen zijn gebleven.' Hij stelde mij geen vragen, wel stamelde hij na een pauze: 'De hele dag worden we platgebeld door journalisten, er stonden zelfs twee van die haaien voor de deur. Vannacht is de praktijk beklad.'

Het gesprek duurde minder dan een minuut. Je moeder reageerde op geen van mijn berichten. Zebs advocaat liet al weten dat ook je broer nul contact wil.

Wanneer mijn vrienden jou tegenwoordig noemen – behoedzaam, zachtjes, alsof alleen al je naam uitspreken gevaarlijk is geworden – herhaal ik hoezeer het me allemaal heeft overrompeld, ik had *nooit* verwacht wat op oudejaarsdag gebeurde, *heel naar, heel vervreemdend*. Niks aan gelogen, toch klinken de woorden hol. Waarom heb ik niet meer te zeggen? Waarom val ik je nog steeds niet voluit af? Ik verzwijg dat ik me sinds oudjaar nergens op kan concentreren, dat de afgelopen maanden een waas zijn. Dat ik soms de neiging heb me aan je te excuseren, maar vaker boos ben.

Alsjeblieft, geef mij wel een teken van leven, al is het kort. Na onze jaren samen wil ik niet dat je me afscheept met compleet zwijgen. Wat wij hadden, wie wij met zijn tweeën waren: het verdient een ander slot dan dit. Laat tenminste weten dat die oudejaarsdag niet jouw idee was. Waarom bescherm je Zeb? Want dat doe je alleen al door te zwijgen – denk

helder of tenminste pragmatisch na. Er komt onvermijdelijk een rechtszaak aan, nog meer aandacht, gespeculeer, vage theorieën die worden gedeeld door anonieme accounts. Als je de schuld bij Zeb legt, verandert de toon waarop dat gebeurt, dan ben je in andermans ogen de zus die zich kort liet meeslepen door een maffe broer. Alsjeblieft, kies daarvoor, ik beloof je dat we opnieuw koffie kunnen gaan drinken en dat het beter zal verlopen, jij kan nog bepalen hoe mensen naar je kijken, in wat voor verhaal je zit, en daarmee in wat voor verhaal ikzelf verstrikt raakte.

Plotseling herinner ik me een accordeonconcert dat Zeb gaf tijdens ons eerste jaar samen, bij een open podium in Gouda. Jij kwam je stoel uit en danste mee met de vrolijke, opzwepende muziek, waarna je ouders volgden in dat knusse achterafzaaltje, en toen de paar andere aanwezigen en ten slotte ik. Jij pakte mijn handen vast en leidde. Zo heb ik nooit meer met iemand gedanst. Grijnzend keek ik naar jou, jij keek naar Zeb, die improviseerde en lachte, niets wekte de indruk dat hij hiermee ooit zou willen ophouden. Wij hadden net zo goed een halfjaar later een nieuw open podium kunnen bezoeken, weer kunnen dansen op Zebs muziek, hij op een improvisatie van ons. Soms moet ik mijn best doen om te beseffen dat dat ook mogelijk was geweest. Dingen lagen niet volgens een script vast. Dat liggen ze nog steeds niet. Er valt te kiezen hoe dit alles verder zal gaan. Wat hierop zal volgen.

Colofon

De novelle *Z* werd geschreven door Thomas Heerma van Voss in opdracht van de Marketingploeg en ter gelegenheid van de jaarwisseling 2025-2026 gezonden aan relaties van de Marketingploeg.
Z is ook digitaal beschikbaar op de website van de Marketingploeg.

De omslagfoto is gemaakt door Steven Dijkshoorn, de foto van de auteur op de achterzijde door Joris Casaer. Het drukken werd verzorgd door Telstar Print, het binden door boekbinderij Rietveld.

De oplage bedraagt 100 genummerde en gesigneerde exemplaren.

Dit is nummer

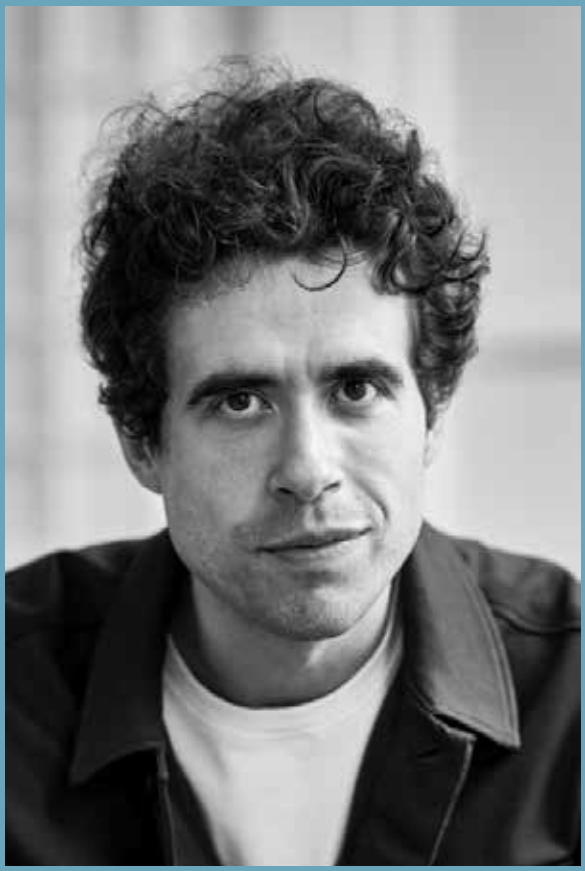

ISBN 978-90-821543-9-9
9 789082 154399